Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 7 АПРЕЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 45 (6764). Мах 3 кеп.

16 апреле — Коммунистически субботник

ПЯТИЛЕТКА ФОНДЕ — 1200 СОМ

Лакха овсарле йолаш болх бе лаьрхІад Вознесенскерча «Кавказ» совхоза къахьегамхоша укх шера 16-ча апреле ленински субботнике. Берригаш а аьхь бІаь соагІа саг хурга цига даьхе доецаш. Цар болх беригбола моттигаш белгалъяьхай субботнике кийчо яра вІашагІъеллача штабо. Хьайбаш леладеча шоай болх беш хурга 150 саг. БІаьстан культураш дІае кхеш кийчдеш, уж дІаюаш, гІера лаьтта дІадаьккха комсаш хьегучейоаваш, штаьера тоеш, комский кхашка кхыдола болхаш чакхдоваеш хургба дукхагІбола болхлойн гІулакхере мехи.

Субботник долча дийнатьа къинар кхо ца даш болх бе а цхьайтталагІча пятилетка чоте 1200 сом дІадала а лаьркІа бе «Кавказ» совхоза кхаъш кьеи бери леладерий.

ОВСАРЛЕ ЛАКХА ЙОЛАШ

— Укх шера 16 апреле хургдолча Коммунистически субботнике мища кийчо яй оаш — аьнна тха корреспондента даьча хаттаре жоп а луш, Грознерча художественни промыслай производственни объединене профсоюзни комитета председателе Климецко Галина Дмитриевнас аьлар:

— Субботнике къахьега тха объединенера араверга 775 саг. Цар мелдергдола балхаш хІанала белгалдаьхад оаза. Шоай массаэрна балга моттигеша къахьегаш 653 саг хургва. Цар арахецаргьа 37 эзар сома моьха продукци.

Коа-карта йостам беш хургва 122 саг. Субботнике даьккхача ахчах 3 эзар сом пятилетка фонде дІачулургда.

РСДРП ШОЛЛАГІЧА СЪЕЗДА 80 ШУ ДАЛАРАХ БОЛА

КПСС ЦК СОЦАМ

80 шу хьалха — 1903 шера 30 июле хьайиллар большевистски парти вІашагІъелла йола РСДРП шоллагІа съезд. Съездо чакхъьккхар Владимир Ильич Ленина оттаьйча идейни, политически, организационни принципаш тІа Россе революционни марксистски организацеш вІашагІтохара процесс. Исторически арене яьлар кердача тайпара парти — болхлой класса парти, Іилма коммунизма парти, социалистически революцеи коммунизм хьалъярен парти.

Ленински парти вІашагІйоллар общество дегІаярах хьахиланза дарг а доацаш хьахиннар дар, цох хилар российски дунен халкъашта юкъерчеи пролетарната кортамукъале бахьан лоаттабеча къовсаме гола тохаш йола моттиг. XIX-и XX-и бІаьшерешка капитализм тІаккхьчар еррига социально-экономически вІашдухьаленаш геттар чІоагІа ярьйча империалистически хан-юкъа. Уж вІашдухьаленаш Іалаьмате чІоагІъ гучаяьлар царизма политически, духовни, къамаи Іазап лоаттадаро уж кІоаргъьйча Россе. Укхаза хьаккхьчар дунен революционни буьзама центр. Буржуазно-помещикий стролна духьала къовсам лоаттабара гІеттар болхлой класс, къахьегача ахархой выступленеш чІоагІагІа йора. Мехка дІайодаш яр марксизм дІайоаржалра интенсивни процесс. Цига лоархІаме моттиг дІалоацар «Къахьегам мукъабаккхара» группо. Болхлой болами Іилма коммунизми вІашагІтохара декхараша объективно дІадехар пролетарски революционни парти хулга.

Парте хьакхоллар дІакъоастаде йиш йолаш дац В. И. Ленина — гениальни мыслитела, К. Маркси Ф. Энгельсеи сийлахь-доккхача гІуллакха тІехьа лаьттачеи из дІаходихьачуни Іалаьмате боккхача теоретически практически балхах. Цо цар хьехам дІахо дегІабоалабир империализман пролетарски революцейи замаи хьалашца тарбеш, цо вывод йир социализм хьалхагІа цхьан, къаьстта хьайиццача мехка котъяла йиш хилара, революционни опыт вІашагІтохара а массе а оагІорахьара цунна анализ яра а ларда тІа жопаш делар болхлой класса кортамукъалеи болама овлангарча хаттарашта. Оппортунизман реформизман чІоагІа еш йола духьале эша а еш, В. И. Ленина Іилма ларда тІа бакъдир бокъонца йола революционни парти хиланза яргІйоацилга, из вІашагІйоллара тІехьарча къовсама керте эттар.

В. И. Ленина 1895 шера вІашагІъеллача «Болхлой класс кортамукъаяккхара къовсам лоаттабеча союзах» хилар из тайпа парти дІайолаю юхьаг. 1898 шера хиннача РСДРП I съездо дІакхайнадир парти хьанхеллалга, бакъда цунна маганзар из цаІ йола централизованни организаци санна хьакхолла. Из декхар кхоачашдир ленински «Искрас» кийчъяьча шоллагІча съездо. «Большевизм, — белгаладаьд В. И. Ленина, — йолаш я политически уйлан течени а политически парти а санна 1903 шера денаь» (Соч. биаза гул. т. 41, оагІ. 6).

Большевистски парти принципиально къоасталуш яр революционни болх бе цамогаш хиннача II Интернационала партех. Кердача тайпарча партех, из хьахилча денз цох даьхка а дІахо йодаче хана цхьалха доахаш цІендаь в. доахка керттера тІулакхаши башхалонашци сенах латт аьлча, уж латт:

хьалхле лелаю марксистско-ленински хьехамах, из творчески дегІакхувл, Іалашъю революционни теорей революционни практикай цхьоагІо;

болхлой класса коллективни политически баьчча я, из вІашагІтохара лакхехьара форма, берригача къахьегамхой авангард я; нахацара цун айхха бола буьзам — кхоачалургІбоаца цун низ бухбуьла хьаст;

Іоний болх дІахьу демократически централизма ларда тІа, кІаьд па луш чІоагІъю шиий мугІарий идейни организационни цхьоагІо, санкетаме дисциплина, парте члений хьинар дегІадоаладу;

машар бац моллагІча тайпара а фракционности группировкицнеи хиларца, ревизионизм, оппортунизм, догматизм гучаювлийтарца;

критически анализ ю шиий революционни хувцамаш деча балха, шиий политика, дунен халкъашта юкъерча коммунистически боламо Іоаяь опыт Іомаю, цун мах бу, пайда эц;

леррагІа чакхйоах пролетарски интернационализма принципаш.

Марксизма-ленинизма хьехамо кийчъяь большевикий парти керте эттар российски кхаь революце пролетарнатои цун союзникашеи лоаттабаьча кортамукъален къовсама, хІаьта къахьега нах котало яьккхача Октябрага а бигар. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце адамлен исторически кхелашка овлангара гола техар, керда зама — капитализмагара социализмага довлара зама хьайиллар.

Социалистически революцеи котъяьлча партена хьалхашка эттар дунем тІа эггара хьалхарча болхлойи ахархойи паччахьалкхе, пролетарната диктатура паччахьалкхе хьаярей лораярей декхараш. Чурча контрреволюцеи дунен халкъашта юкъерча империализман вІашагІтеха низаш доха диа, граждански тІом котало а йоаккхаш чакхбаьккхача, коммунистически парте кулгалдеча советски наха Іалаьмате боккха болх болабир социализм хьалъяра ленински план кхоачашъеш. Боахам бехача, капиталистически державаша экономически политически блокада яьча хьалашка Советий Мехка къахьегамхоша овлангара хувцамаш дир; социалистически индустриализаци, юрта боахама коллективизаци, культурни революци. Пролетарски интернационализм котъялар хилар Советски Социалистически Республикай Союз хьаяр, мехка дерригача къамийи народностийи экономикеи культуреи массе а оагІорахьара айялар.

Партеи халкъой революционни хувцамаш деш балхаш дарах СССР-е хьалийр социализм. Кердача строяс адамлен истере чухь эггара хьалхьа чІоагІийр производства средствашта йола общественни доалахье, дІаьнккхар классови къамани антагонизмаш, эксплуатаци бе болх цахилари, бокъонца йола кортамукъале ера. Къахьегамхошта гІулакх де дІаоттадир материальни духовни культурайи карагІдаьннараш. Капитализмагара социализмага довлара хан-юкъ чаккхьалча, вахара социалистически ларда чІоагІъелча мехка хьалхилар цхьатарра бокъо йола, коллективизма, новкъосташха вІаши тІо дара отношенеш, чІоагІъелар халкъа морально-политически цхьоагІо, марксизмах-ленинизмах хилар советски обществе доале латта идеологи.

Сийлахь-боккхача Даймехка тІема бирсача шерашка парти дІаэттар немецко-фашистски мохк дІалувцараштта духьала къовсам лоаттабара деррига халкъа дог урдоттадьри вІашагІехьдаьккхари хинна. Цо кулгал а деш советски наха дерригдунен-исторически котало яьккхар. Фашистани лоамІа оттабара кхерама кІалхара баьхар дунен тІара халкъаш. ТІом дІабаьначул тІехьагІа мехко лоацача хана ерзайир тІемо яь хала човнаш, экономикай культурай даькъе керда башха-дика толамаш даьхар.

Коммунистически парте кулгал а деш советски халкъо хІама хьанхоллаш баьча балха керттера итог — СССР-е дегІаена социализм хьалъяр. Вай мохк коммунистически формаци дІаоттара законагІа хила йоагІа а исторически йІаьха хургйола а из хан-юкъ дІайоалалуча латташ ба. ХІанзарча хьалашка партеи халкъои беча балха керттера чулоацам ба дегІаена социализм эргайоахаш тоаяр, из дарга хьеноха тІатІа коммунизмага довлаш дІагІоргІа. Цо лерхІар — хІама хьакхолла низаш дІахо айдар, коллективистски общественни отношенеш, советски паччахьалкхеи демократи, социалистически санкетам, Іилма, культура дегІайоалаяри чІоагІъяри. Парте хьалхадоах вай общество реальни динамике бІаргаго езилга, цунна карагІдаьннарийи проблемайи, цун торонийи хьаштийи нийса мах бе безилга.

КПСС XXVI съездо оттадир цхьайтталагІча пятилетканеи бІарчча 80-ча шерашкатеи дола декхараш. Парте тернама юкъмоттиге — общественни производства эффективность айяра, цунна интенсификаци яра никъ чакхбаккхар. Къаьстта лоархІаме да Іилма-технически прогресса темпаш сихъяр, кулгкара ду балхаш кІезигдар, ресурсий дерригача тайпай кхом бари царех дикагІа пайда эцилгеи, капалонеиеша хьалур дукхагІа хулийтилга.

КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеша, Кхачам программа хьаел парте хІанзарча аграрни политика керда хан-юкъ. Чакхдоаккхаш да халкъа боахама дерригадоакъош юртбоахама производство дІахо айяра, агропромышленни комплекс дегІайоалаяра, мохк хадданза кхачаи продукташца Іалашбара проблемаш къоастаяра чІоагІагІа тІадерзаделга.

КарагІдаьннарий бе боагІа мах а беш, партена бІаргагу хІелкъа боахам дегІабоалабечара кхоачамбоацараш, къахьегамхой оарцагІбоах уж дІадахара. КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешка. КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова къамаьл деш кІоаргга анализ яьй экономика малагІча хьал тІа я, гучальхай резерваш. Хьаэтта проблемаш къоастаяра наькъаш белгалдаьд. Белгалдаьккхад В. И. Ленина маьллара, бухсоцаш керда общество котъялара эггара лоархІаме, эггара керттера дар къахьегама овсарле дегІаяр Іалаьмате бокха лоархІам болаш долга. Эггара дукхагІа уйла тІаухийт индустри, къаьстта цуи базови отраслеш — доагора-энергетически комплекс, машинальнкъа транспорт, Іаьржа металлурги, капитально гІишлошъяр дІахо дегІадоаладара. Декхар оттадаьд бала нах промышленни кхачни товарашца биззагІа Іалашбе. Экономикана доал дара еррига сфера — доал дар, планировани лр, боахама механизм эргайоахаш тоаяра болх сихбе безаш ба.

Социалистически производства эггара тІехьа де лерхІар — халкъа вахара кьала боараи хадданза айбелга, саг массе а оагІорахьара дегІабоагІаргвола кхалаш хьакхоллар. Советски сага хьал-торои йоакхо яр хила а хинна ба а ба вай парте керттера никъ. КПСС дІахьу материальни моральни стимулировани елга хадданза эргадоахаш тоадара никъ, руакъа дІа-юха декъача социалистически принципаш леррагІа дІачІоагІдайт, хьалхадоах баьча балхах луш дола алапи къахьегама овсарле цул сихагІа дегІаахара ларда тІа мара айдела йиш йоацилга. Принципиальни лоархІам бу балхах дох ца лазаш хилара, тунеядствана, къа а ца хьегаш ахча дахара, вай строяна гоама долча кхыча гІулакхашта духьала лоаттабеча къовсама. Парте белгалду къахьегами цох хьахинари мара хила йиш яц хІара сага хьал-торои хьаст.

Парте оттадаь декхараш кхоачашдаро дІадех къахьегамхой — болхлочунгара министрга кхоачаш — дІаеннача участках бола бехктоккхам айбелга, халкъа боахама дерригача доакъошка порядоки организованности хулийтилга, плановм, къахьегама, паччахьалкхеи дисциплина чІоагІъелга. ГІуланха хьаштаща хьалхадоах къахьегам вІаштІехьбаьккхара, а цох мах балара а прогрессивни формаш юкъейоалаянза яргІйоацилга, дикагІйола опыт шерра йоаржаелга, социалистически яхьа действенность айелга.

Еррига классаш а социальни группаш а гаргаяхара объективни процесс я мехка чакхйоалаш. Партеи паччахьалкхеи гІо ду социальни цхьан тайпара хилийтара, городаи юртаи, хьакъалца болх бечарнеи физически къахьегачарнеи юкъе хІама а дикка йоккхий йола башхалонаш дІахо а дІалхара тІабербзабаь леррагІа никъ чакхбоахаш. Вай общество дегІайоалаяра опыта мах а беш, общества классаш йоаца структура хьахулга дегІаенача социализма исторически гома чу керттерча а дукхагІча а даькъе хургхиларах йола Іилман ларда тІа вІаштІехьъяьккха вывод яь КПСС-о.

Ленина парте де а доагІаш доккхал ду къаман юкъмоттиги даькъе карагІдьннарех. Эксплуататорски строя дитача бесса йола къаман дош бокъонца а кхы дагадалла ца делаш а къоастадаьд. Истере чухь эггара хьалха мохк дукхача къамех латташ хиларах низ духбувла а тоалу а хьаст хиннаб, цун мелал духьювла хьаст а ца хулаш. Общество социальни а интернациональни а геттара чІоагІа цхьоагІо йолаш хилара хьагойт советски халкъ яха наькъа керда исторически общность хьехиларо а дегІаахаро а. Халкъий-вежарий дохаргдоаца кхотадалар къаьгга хьахьекхар ССР Союз хьаяь 60 шу дизар дездаро.

Вай ер сацна йола дукхача къамех латта йоккха паччахьалкхе дегІаахаро, цунца цхьана хьахулийт чІоагІа терьам тІабехийта эшаш йола керда процессаш а проблемаш а. КПСС-о леррагІа Іалашду цаІ йолча юкъарсоюзни халкъбоахама комплекса гома чу кІамаш хьакхолла низаш дІанийсделга эргадоахаш тоаделга, йоакхо ю болхлой класса къаман отрядаш дегІакхувлара, партийни а паччахьалкхеи а органашка дерригача къамий къахьегамхой боагІача бесса хилийтара. Советски наха халкъий доттагІлени вошален уйланца, цаІ йола шоай советски Даьхе дукха езаш кхетам балара.

Вай обществана прогресс яра лоархІаме хІама да социалистически демократи леррагІа шерра йоаржаяр. Пролетарната диктатура паччахьалкхенах халкъа юкъара социалистически паччахьалкхе хьахиларах, социализма политически система а Іаьдал халкъага хилар а дегІадоаладеча геттара боккха лоархІам бола гІулакх хилар. СССР кердача Конституце советски демократи кІоаргъяра, цун формаши методаши йІаьхегІа хилийтара законодательни лард еллар. Паччахьалкхени обществени гІулакхашта доал деча дукха нах юкъеозара, халкъа боахама а социальни а декхараш кхоачашдеча халкъа депутатий Советий, профсоюзий, комсомола, кхыча общественни организацей, къахьегама коллективай хьанар айдара тІаберзабаь болх бу парте. Законаш а правопорядок а чІоагІъяра де дезар ду.

Парте телача лостамо беркате влияни ю советска общества духовни вахара. Берригача кагирхошка юкъера дешар дешийтилга чакхдаьнад, лакхерча, юкъерча лаьрахІача, профессионально-технически дешара цаІ йола система вІашагІъеллай, хІаьта цо керттерча даькъе специалистий а болхлой а квалифицированни кадраша Іалашбу халкъа боахам. Вай заман белгало сенах латт аьлча, из латт Іилмах когтІортилга ярах, производствайара цун буьзамаш чІоагІдарах, Іилмах юкъарчал доацаш хІама хьакхолла низ барех.

Парте йоакхо ю социалистически культура дегІайоалаяра, партийноста а халкъала а уйла йоалла лакха художественни произведенеш хьакхоллара литература а искусства а деятелаш тІабербзабу. Дукха нах культура хьакхоллача хьинаре юкъеуйзо, наьха говзал а талант а хьагучалккара гІо ду.

Социалистически вахара хьисапа материальни духовни лардаш чІоагІ а еш, КПСС-о тІагІертта кхоачашду общества члений марксистско-ленински мировоззрени хилийтара, уж коммунизма идеалашта мутІахьа болаш, мехка дай хилара уйла йолаш, политически а нравственни а культура йолаш, буржуазни идеологеи моралацеи машар хургбоацаш кхетам балар. Политико-кхетам балара балха идейно-теоретически а организационни а боарам лакхбара, вахарцара цун буьзам чІоагІбара де доагІар ду. Дог тешадеш вайна карагІдаьннараш дІагойтарах, кердача проблемашта цІенхаштта анализ ярах, уйла а деш а наьха дегашка дужаргдолаш хиларах гу партена массаза а бакъдар дувцаши реализм, наьха тернам тІаозаш ер кхетаеш, долче, кхы а беркатегІа хила езаш йола пропаганда эргайоаккхаш тоалрга бода никъ.

Вай халкъо шийна карагІдаьнна дерригахІамаш дувза а доагІаш дувз КПСС-о — советски общества кулгалдечен лостам телачеи низа. цун политически система тІум йолчо чакхдоахача гІулакхашна. Революционерий-марксистий йоккха йоагІача организаци хиннача цох деаткъа шера хьайиннай хІанз 18 миллионал соагІа коммунист чувоагІа низ бола кхотаенна парти. ДегІаенача социализма хьалашка, дерригача халкъа парти а хинна. КПСС-о йоалл шиий массоби сомал. хІаьта шиий маІанга диллача болхлой класса парти йолаш юса а юс. Советски общества вахаре Коммунистически парте лоархІам тІа-тІа лакху.

Парте тІеро ю йолаш чакхйоаккх демократически централизма принцип, партийни вахара ленински нормаш. Цар ларда тІа цо тІатІертта къестаду шиий дикала состав тоаяра, партийни мугІараш кхотадара, юххьанцарча организацей лелал айдара, къахьегама коллективашка цар ю влияни чІоагІъяра дешаш.

Кадраша болх беча хана парти гІерт партийни, паччахьалкхен, боахама, культурно-кхетам балара балха тІа политически санкетам бола а лакха нравственни а хІамах кхеташ бола а хьинар дола а гІулакх вІаштІехьдаккха ховш а кердачунна тІаккхувш а бола нах хилийта. Принципиальность а доагІар хьадехар а чІоагІдарах, критика а самокритика а дегІайоалаярах, тІахьожам лоаттабара а тІадиллар кхоачашдарта хьажара а система эргайоахаш тоаярах партена гу кхоачамбоацараш гучадахарея дІададахарея, партийни а паччахьалкхеи а аппарата еррига звеньяшка организованности дисциплинеи чІоагІъяра тешаме средство.

КПСС-о боккха лоархІам бу балха ленински стиль массанахьа дІаоттаяра — еррига общественни процессашка Іилман никъ лелабелга, нахех даим кхетІорто елга, гІуланхах чІоагІа кхетилга, из хоадам боллаш леладелга, доагІар хьадехилга, цхьанна тайпарча формализмаца, бюрократизмаца, парадностаца машар ца хилар Іилманца леладелга Іалашду творчески стиль. Парте белгалдоаккх доккхий хабараш а ца дувцаш, балха тІадерзар — из да тахан эшар.

Советски общество кертахьа йоаккхалург ю хилара, социалистически Даьхе дІахо а тоалургхилара хьаст хила а хиннаб, хІанз болаш а ба партеи халкъеи йохаргйоаца цхьоагІо. Коммунисташ шоай авангардни лоархІам леррагІа а биззагІа а кхоачаме бу, парте нахацара бувзам чІоагІагІа а беркатегІа а хул. РСДРП II-ча съезде В. И. Ленина тІахьехар «парте члена цІи а лоархІам а лакхагІа, лакхагІа, кхы а лакхагІа» (Соч. биза. гул. т. 7, оагІ. 391) айбара. Цу васкета парти тахан а тешаме я.

КПСС-о йоакхо ю хІара коммунист шиий сийлахьа идеалаш котъяхара тІехьа ше ца кховеш хилийтара, марксизма-ленинизма идеяш, парте политика кхетаеш а вахаре чакхйоахаш а хилийтара. Парте мутІарашка хиларо цхьаккха привилеги лац, долче, цо дІадех мехка мел дечун, социализм хьалъяра а общественни прогресса а хьалхара коммунистий бехктоккхам кхы а айбелга.

Коммунистически парте нна сенах латт аьлча, из латт цо шиий берригa болх, шиий хІара тІа даим бахаргболча Маркса, Энгельса, Ленина хьехамца нийсбеш хиларах, хІаьта цо мара нийса яоп лац общественни дегІаахара чоалханегІча хаттарашта, дуне довзара а эргадаккхара а корта бола метод йолаш бус из. Социальни опыт а хьахулаш йола проблемаш а кхетаярах, цун кІийлеи тІарча принципашта тешаме а долаш марксизм-ленинизм творчески дегІаккхувларах парте лерхІ лоархІаме а даим актуальни а дола декхар.

Ше хьахилча денз Советски Союза Коммунистически парте даим хьалхле лелаю пролетарски, социалистически интернационализма принципашца. Цун дерригa истори — вІаши къоаста ца деш къаман дар а интернациональни дар а тардера дола къаьгга масал.

ХІанзарча хьалашка КПСС-о леррагІа чакхдоах шиий даькъах латта цхьа интернациональни декхар: шиий мехка толаме хьалъю керда общество, цунца цхьана дунен кортмукъалеи болама хьинаре воалейстави а еш, хІаьта ютта новкъостая ду хьаллоац вай заман революционни, прогрессивни болаш.

Общественни прогресс яра керттера фактор а хинна дІаоттай дунен социализма система. Дунен халкъашта юкъерча отношенеш керда тайпа долча социалистически паччахьалкхений содружество хьахиннай социалистически интернационализма принципий — идейни цхьоагІо хилара, юкъара декхараш хилара, хІара мехка хьашташ, белгалонаш традицеши лоархІа а лоархІаш, новкъосташха дІа-юха гІо дара — ларда тІа. Социализма мехкий низи социальни прогресси чІоагІъяра тІаберзабаь ба ВІаши Экономически гІо дара йолча Совета болх, социалистически экономически интеграце комплексни программаш чакхъяхар. Социалистически содружество тешаме лораеш я Варшавски Договора Организаци. Вежарашха долча мехкашца доттагІал, дІа-юха гІулакхаш леладара дешаш чІоагІделга дунен халкъашта юкъерча политике даим шиий къаьстта, хьалхарча моттиге лоаттадеш хинна а хинний, йолаш а я КПСС-еи Советски паччахьалкхен.

Коммунистически болхлойн партеша кулгал лоаттадеш долча социалистически мехкий халкъаша социализм хьалъеча доккхий толамаш даьхад. Цунца цхьана, керда строй эргайоаккхаш тоаелга чоалхане процесс я. хІаьта дунен халкъашта юкъе эттача халача хьалашка чакхъювлаш а я из.

Империализма социалистически мехкашта хадданза низ-Іоткъам бу, цар дукхьала беш бола подрывни болх чІоагІбу, оапийи аьлдатийи чІоагІагІа кампанеш вІаштІехьйоах. Цу хьалашка политике дувлийтача гІалатех цхьа бахьан а парте кулгалду лоархІам мелбарах, идеологически балха тІа хулийтача кхоачамбоацарех социализма позицеш мельар духьа пайда эца тарлу классови моастагІчо. Марксизма-ленинизма принципашта тешаме хилар, керда общество хьалъяра юкъара закономерностанеи цу мехка белгалонашеи нийса теркалъяр, марксизма-ленинизма партеш айхха нахала ювзаена хилар — социалистически кхеллам баро декхараш толаме чакхдахара хилаиза дагдоаца хьал.

КПСС-ой Советски паччахьалкхеной колониализм дІаяккхара духьа тІагІертта къовсам лоаттабаро, къаман-кортмукъален болама гІой новкъостали даро колониальни система дІаяккхара гІо дир. Вай парте хьинаре хьаллоац политически, экономически шоай лоІамагІа хилар духьа мукъадаьннача халкъаша лоаттабу къовсам, социалистически ориентаце мехкашца лоаттаду тайп-тайпара оагІонаш йола бувзамаш дегІадовладара къаьстта теркам тІа а ухийташ. КПСС-о лакха мах бу союзехи блокехи дІа ца кхийттача мехкий Болама, из империализмана духьалберзабаь хилара, цо колониализмана, агрессеней тІема кхераман духьала, дунен халкъашта юкъе вІаши нийсхо йолаш экономически отношенеш хилийтар духьа къовсам лоаттабеш хилара.

Революционни къовсам, берригa демократически империализмана духьаларей болам дІахьалхашкахьа кхувла керттера низ ба дунен болхлой класс. Вай парте хьаллоац социалистически доацача мехкий болхлой классо шоай саготагІа дола хьашташ духьа, монополеш массанахьа доал де гІертара духьала, демократи социальни прогресси бахьан лоаттабу къовсам. КПСС-о леррагІа никъ чакхбоах машари общественни прогресси чІоагІъяр духьа марксизма-ленинизма, пролетарски интернационализма ларда тІа дунен коммунистически болама позицеш чІоагІъяр, из кхотабар духьа.

Парте чІоагІа юхатох идейни моастагІий, цар реальни йолча социализмана ду тІагІортамаш. КПСС, марксизма-ленинизма кхыча партешца цхьана, хьинаре къовсам лоаттабеш хинна а хиннай, хІаьта дІахо йодача хана хургйолаш а я болхлой класса хьашташ, къахьегамхой Іаьдал духьа, социализм хьалъяра тІехьа коммунистически партеша лоаттабеча къовсама лоархІам кІезигбе, цар цхьоагІо йохае гІертача ревизионизманеи оппортунизманеи духьала. Партех дола марксистско-ленински Іилма лорадари чІоагІдари — берригача коммунистий интернациональни декхар.

КПСС-о, тайп-тайпара социальни строяш йола паччахьалкхенаш вІаши цхьана машаре яхарах йола ленински принципашца хьалхле а лелаеш, леррагІеи тІагІерттан къовсам лоаттабу машар лорабари чІоагІбари духьа. КПСС XXVI съездо 80-ча шерашта аьнна тІаннйцача Машара программас ядерни термоядерни тІема кхерамах кІалхаръяннхара, герз хьаІоадарца гІалаттача Іазапах из мукъаяккхара боккъонца бола практически никъ хьахьонх.

Машар безача вай парте арахьара политика, укх тІехьарча хана Советски Союзо а, хІаьта шиттта Варшавски Договора юкъе диъча доацача паччахьалкхений Политически консультативни комитето Пражски совещане яьча Политически декларацетІа а хьоттаь инициативаш тІа-тІа дукхагІа хьаллоац дунен общественносто. Советски наха хьаллоац кхыча мехкашка машара тІехьарча, герз хьаІоадара духьаларча къовсамхой шерра болам.

КПСС-о, дерригача советски халкъо вежарашка йолча партешца, социалистически содружества къахьегамхошца, дерригача прогрессивни низашца цхьана чІоагІагІа къовсам лоаттабу «крестовый» яха коммунизмана духьалара поход вІаштІехьяккха гІертача, дунен ядерни тІема кхерам тІатувсача империализманеи эггара хьалха США милитаристски гІозараштеи духьала.

Машара гІулакхи халкъий кхерамзалеи бахьан леррагІа къовсам лоаттабеча КПСС-ой Советски паччахьалкхеной цунца цхьана кхетадеш да вІаши цхьатарра низ хулга доаладеи тІема кийчон даькъе совле яккхеи империализм хІанз а тІехьа гІертача хана СССР, цун союзникаши доттагІийи лорабара мел эша чунца Советски ТІема Низаш Іалашделга лоархІаме хІама хилар. Ленина васетташ кхоачашдеш йола Коммунистически партий Советски паччахьалкхен хадданза чІоагІа фе я, вай Даьхен оборони низ чІоагІбара де мел эшар ду.

Ленински парте хьабена никъ — из боккъонца къовсамен котаІоиийи турпале никъ. Цо кулгал а лоаттадеш, мехка кхелашта керттера влияни яь ца Іеш, дерригдунен истере лелаь овлангара деиз эргабаьнкха дола Іалаьмате доккхий хувцамаш чакхдаьхад. Советски халкъо КПСС-ах тохаиех чакхъяьннa шиий авангард, шиий эггара бІарзагІа дола хьаштаиш хьаллувцар лоархІ, партачурен арахьарен политика шеко йоацаш хьаллувц, хьинаре къовсам лоаттабу из вахаре чакхъяккхара.

КПСС Центральни Комитето соцам бу:

вай партей советски халкъей истере чухьа лоархІаме дата хиларах терра, РСДРП II съезда 80 шу дизар шерра дездде. Союзни республикай Компартей ЦК-ша, парте крайкомаша, обкомаша, окружкомаша, горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша, советски органаша, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацеша, Геразшца нийчдаьча Низий политорганаша цунца бувзабенна хьинаре политически организаторски болх белга доаржаде. Из чакхбаккха партех халкъеи йохаргйоаца цхьоагІо, КПСС-а гонахьи къахьегамхой дІахо кхотабалар, КПСС XXVI съездеи цул тІехьагІарча КПСС ЦК Пленумийи решенеш, парте ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме, «СССР 60 шу» яхача доклада тІа, «Карл Маркса хьехами СССР социализм хьалъяра цхьадола дешаши» яхача статья тІа, кхыча къамаьлашкеи документашкеи КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова хьаоттадаь декхараш кхоачашдара нах оарцагІбахар хьагойташ.

Идеологически, массово-политически болх беш нийлаш тІадерзаде Іилман социализма идеяшта: партех болча марксистско-ленински хьехама, КПСС-а дерригдунен-исторически опыта пропаганда яра. Из болх чакхбаккха К. Маркс вийча дийнахьа денз 165 шуи кхелхача дийнахьа денз 100 шуи дизара хетаяьча мероприятешца айхха бувзаш. Коммунистически парте кулгал а лоаттадеш, советски халкъа карагІдаьннa исторически хІамаш, дукхача оагІонех латта КПСС-а болх, вай общества вахаре цун лоархІам лакхлуш хилар къаьгган тешалашца дІагойта. Къахьегамхошта юкъе, къаьстта кагирхошта юкъе, кхетама болх беш социализм бахьан лоаттабаьча къовсама сийлен традицеех шерра пайда эца, коммунисташи комсомолацаши шоай парте истори дика довзаш, чІоагІлен лоараагІ ца боалаши цун решенеши политикеи кхоачашъеш хулга Іалашде.

г. Москве парте II съезда 80 шу дизара хетаяь торжественни собрани чакхъяккхийта.

* * *

КПСС Центральни Комитет тешаш я Советски Союза коммунисташ, берригa къахьегамхой вай социалистически Даьхе духьа, машарей социальни прогрессеи гІулакх котдаккхар духьа керда къахьегама толамаш даьха парте истере сийлен дагана бахьа ма боагІара кагъагІоргхиларах.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиуме

ЮРТ ЭРГАЙОАЛАШ ТОАЛУ

Нохч - ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумо ший -аргIаварча заседане дийцар «КПСС XXVI съезда, КПСС ЦК майски, ноябрьски (1982 ш.) Пленуми решенешца хьежжа боахамен социальни декхараш кхоачашдара халкъа депутатий МахкатIарча юрта Совето бенча балхах» дола дош. Цига белгалдаьккхар, юрта Совето ше доал лоаттадеча доазон тIа боахамен социально-культурни дегIаоахара парте XXVI съезда, КПСС ЦК майски ноябрьски Пленуми решенешкара хьалдоагIа декхараш кхоачашдара нах сарцагIбоахаш бокхха болх беш хилар. Совета сессешка, исполнительни комитета заседанешка предприятей белхаца, латта леладара культура, хьайбай продуктивность лакхъярца, чIоагIа доакъара бала хьаирца, производственни къахьегамен дисциплина чIоагIъярца дувзаденна эгтара доархIамегIа дола дешаш къестаду.

Исполкомо, Совета массазарча комиссеша тIахьожам лоаттабу юртбоахама балхаш мицта чакхдоах хьожаш. БIаьстан балхаш чакхдахара, хьайбаш Iангара дахара, доакъар Iалашдара, яха ларгара аьча яийчоатта хьожаш.

Юрта Советои цун исполкомои беча организаторски балхо йиш хулийт пачхалкхен плани социалистически декхараши толаме кхоачашде.

1982 шера цу юртарча Орджоникидзе цIерагIа колхозо 1050 центнер дулх деккад, план 950 центнер йолча, шура — 2200 центнер, план 1900 центнер йолча, тха — 58 центнер, план 50 центнер йолча. Из баькан долаш Ерригроссийски яьс котьальнарг а лаьрхIа цу колхоза еннай РСФСР Министрий Совета, ВЦСПС керара кара тела ЦIе байрахх. Дика дIадоладаьд колхоза коллективо 1983 шу а. Пачхахьалкхенга дулх доахара хьалхарча квартала план кхоаза гарга тIехкхоачашъяьй, шура йоккара — 106 процента.

Колхозе шерра хьалдеш да тайп-тайпара гIирсаш. 1982 шера цайда нIшаб 677,9 эзар сома капиложенеех. Хьал а яь, болх бе йолаеннай 2 коровник, 1 кошара, бригадиц дIа, 2 тхьамка доаьаду моттиг. Тоалуш доагIа хьайбаш леладерий балха хьалаш.

Парте XXVI съезда, КПСС ЦК майски Пленума решенеш ларде я луцаш. юрта Совето новкъостал ду наьха доалахьара гIошна дола боахамаш дегIадоаладара балхача нахага совлен йола юртбоахама продукци йоккийтара кхетамен организаторски болх чакхбоах. Бахача наьха хьайбаш доажадара 200 гектар латта хьакъоастадаьд, Чермой-Лоам ахача моттиге царна доакъар Iалашде йиш хулийт, коа-карта балхаш дара тахкина лоаттаю.

1982 шера итогегIа МахкатIарча юрта Совето Ерригроссийски социалистически яхье котало яьккхар, цунна хьожайир РСФСР Министрий Советен ВЦСПС-ен карара кара тела ЦIе байрахх.

Юрта совето даим тIахьожам лоаттабу ше доал лоаттадеча доазон тIа социально-культурни гIишлош хьалъяра дешашта. Уж дукхагIъяраш харжархой наказех хьалъеш я. Укх тIеххьарча хина тоаденнад юрта хий, газ лоаттаелга, юрт эргайоакхаш тоалуш йоагIа. Алхха 1981—1982 шерашка юртахой наказех укхаза хьалъяй 30 меттиг латта больница, 32 моттиг йола бани, юрта Совета исполкома шин этажах лоута здани, дилхахьа тIий хиллад, 14 километр дIоахаш водопровод яьй, уамашцкаргIа 1 километр наькъ тIа нагIа биллаб.

Юрт эргаяьккха тоаяра деча балхашка хьинаре дакъа лоацаш ба баха нах белхий а беш, дукха къахьийгар цар культура ЦIа, бани, ахьйола объекташ хьалъеча.

Юрта Совет йоакхо еш я кхувл йоагIа тIехье дийша хилийтара, цунна нийса кхетам балара. Катирхой шоай юрта чIоагIбар дукха школана профориентаци яра новкъостал ду.

Юртарча культура учрежденеша дика вIаштIехьбоанкх бахархой самоIам. Культура ЦIагIа болх беш я 11 тайп-тайпара кружок, хIаьта иштта 76 гагах латта кхаллах хIамаш теш Iомабу кружок, 250 саг чувоагIа художественни самодеятельность.

Юрта Совето общественни организацешца цхьана дукха ду законаш, социалистически общежите бокъонаш йоазаяш кхоачашъеш граждански хилийтара. Цу гIулакхашта новкъостий суда, шоай доIажерча халкъа дружина доархIам айбу.

Боахамен социальни декхараш кхоачашдара нах сарцагIбахара юрта Совето пайда эц граждански сходех. Царга дувш социалистически чIоагIъярна, коммунистически кхетам хулга тоадарца дувзаденна а, иштта кхыдола а дешаш.

Нохч - ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумо ше тIанийнача сесси тIа халкъа депутатий МахкатIарча юрта Совето нах боахамен социально - культурни декхараш кхоачашдара сарцагIбоахача дика болх белга белгал а доаккхаш, цунна дахьана цунгара хьалийхаш:

— Нохч - ГIалгIай АССР Конституце, халкъа депутатий поселкови, юрта (станицни) Советах долча законо шийна еннача бокъонех пайда а эцаш, ше доал лоаттадеча доазон тIа экономически социальни дегIаухалга комплексно чакхдахар Iалашделга, социалистически яхь дегIайоалаяра, 1983 шера а ерригача цхьайттаагIча пятилетка а заданеш кхоачашъяйтара нах сарцагIбахара тIа делга;

— тIара производственни подразделенеш шийна оттаяь пландаш кхоачашъеш, эффективность балха дикалакхъеш, къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъеш хилийтара кхы тIа а де хилар делга;

— Кхачая программа кхоачашъяйтара, шоай гIонна долча боахамашка нахага юртбоахама продукци дукхагIа яьккхийтара хьинаре гIо делга;

— къехархошта, лорашта, культура болхлошта, юртарча кхача колхозхошта бахара шие хьалаш хьадара кхи тIа а даьза харт мел доагIар делга;

— идейно - политически, интернациональни балха боарам лакхбелгеи тоабелгеи, наха патриотически, интернациональни кхетам лулга тоадарех дола дешаш исполкома заседанешка, массазарча комиссешка, граждански сходашка дукхагIа дувцилга. Депутаташна хоржамий округашка, къахьегама коллективашка шоашта законо СССР деррига къамийн народностийн дотгагIал чIоагIдара даькъе тIадилла декхар кхоачашдайтара дукхагIа теркам тIаоцилга;

— боахамен социально-культурни декхараш кхоачашдара бу организаторски болх тоабелга, цох хьахур доккхагIа хулийтилга, сессиони болх эргабоакхаш тоабелга, Совето беш бола болх шерра гуш хилар Iалашделга.

ДикагIйола опыт — массанена а

ПОЕЗДАШ ЙIАЬХАГIА — МОВХЬАШ ДУКХАГIА

Московски наькъа опыто къахьекхад, наькъаш дIаьха долча, мовхьашдара балхаш дукха долча поездий массали цар йIоалан соьлаккхар чIоагIа лоархIаме долга. Къулбаседа - Кавказски машинаькъа Грозненски отделене дIа-юха кхухьа мовхьаш вIаздаларо дIадийхар наькъа отделене кулгалхошкара доккхий мовхьаш тIадолен йIаьха составаш йодчеи поездий лелам вIаштIехьбахара керда цаькъаш лахар, хIана аьлча цу леламах латт наьгъа поездаш дIа - юха алийтара низа интенсификаци ярен пайда нIбарен йоккха резерв. Из къаьстта лоархIаме да цха отделене Дербент — Астрахани, Мин-Воды — Астрахани яхараш самна йолча перегонашка. Мовхьаш дIа - юха кхахьар кхоачашдара хоадамбеш йоккха предприяти я Грозненски отделене Гудермесера депо. Депо керттера лостам ба шоаза а кхоаза а йIаьхъяь поездаш лелаяр.

Иштта, 1982 шера дIалхийтай 950 шоззен кхоззен йIаьхъяь поезд, хIаьта ерригIа деза мовхьаш тIадолаш хиина поезд — 7035 яр, хIаьта цар дихьа халкъа боахама мовхьаш 2945933 тони дар.

Массал лаккхагI йолен йIаьхен поездаш наькъашка йолаллийтара бокхха хийчои болх бир депо. Къоастайир йоккхагIа опыт йола локомотиви бригадаш, хIаьта цар Iоаьлча шоззен - кхоззен йIаьхъяь поездаш леладра йолча опыта кIийлен тIа рекомендацеш оттайир. Къаьстта теркам тIаухийт тормозаш вIаштIехьа хилийтара. ЛаьрххIа оттаяьй станцешна составаш кийчъеча хана торпмазашна хьажара, хIаьта иштта поезд ница йодача локомотиви бригадана доал дара порядок.

Эггара цергIа лаьрхай Грозненски отделене поездаш «кхоаза йIаьхъяра» метод. Массехк поезд вIашагIхоттара «метод» дикагIа Iилман ларда тIа лаьхара, байха боалабаьбер ЦНИИ а МПС локомотивни боахама Керттерча управлене а болхлой. Вагон - лаборатори массехказа лхар 10.000 тони мовхьаш тIадолча кхоаза йIаьхъяьча поездашца Дербент — Мин-Воды а Дербент — Артезиан яхача а перегонашка гIолла, тIеххьара а цар могайир поездаш вIашагIкхеттара оптимальни схема. Поезда керте локомотив ба, цунна тIехьа шин поезд йоди, цул тIехьагIа цхьаьнкха локомотив, хIаьта цуми тIехьа цхьаьнкха поезд.

Поездий дIа-юха нийсъяра цу тайпарча варианто (хIаьта укх хьаьхар массехк) аттагIа хулийт поездашта автоматически управлени е, хIаьта цо дикха новкъостал ду технически сулал кхоачашъяра.

Поездий лелам цу тайпара вIаштIехьбаккхар гIойленагIа хилар шаьра гуш да чотни йоаца поток йоккхагIа хиларах, хIана аьлча укхаза ахийта езаш хилац резервни локомотиваш. Вагонопотокий лелар чIоагIлярца цхьана поезда лелам цу тайпара вIаштIехьабаккхаро лоацъю тепловозаша болх ца беш латташ йоакха ха. Белгалдаькхача бакъахьа да, составаш «кхоаза йIаьхъяра» хиланза дартдоаца хьал хIара кхоаза йIаьхъяьча поездаца бIаьнел тIок условии вагон а боагIачул совгIа мухь а ца хилар долга.

Кхоаза йIаьхъяь поездаш лелаеча отделене Iоаьлча опыто хьаьхекхад, цу тайпара решени укх тайпара йола массехк совле йолаш хилар. ВIашагIхоттари тIеххьарча станце вIашагIъяхара, хIаьта иштта участке гIолла поезд дIайигар шин локомотивца ду бригадаша, станце болхлоша дакъа а ца лоацаш. Из деш гаранти лу составашта обзор яра хиланза даргдоаца хьалаш хилийтара, хIаьта шоллагIа йола локомотив поезда тIехьарча кхоалагIча даькъаца нийсъяро Iалашду ерригга тормозной магистраль йолаллийтача лелам кхерамe ца хилийтар.

Оаха тхоай анализа гIулакх деча поездий хьалашка аьча анализо хьаькекхад 10.000 тони мухь тIаболла 880 сов йоаллаш йIаьха йола поездаш промежуточни станцешка юха ца сецаеш ерригача участке гIолла чакхъюалийта езар бахьахьа хилар.

Эксплуатационни балха тIарча кердачун юкъег гуча йолаш я, из дика гIулакх хьаллаца деза машинаькъа транспорта ерригача служебаша Дукхадараш хIанз а дах лаькнадац:

бокъонца белгалъяьац дилла хургйола цу тайпарча поездий графикаш;

хIанз а шорттита лел хинашка диллача стыковка яр;

хIанз а кхоачам боллаш цу тайпарча поездий, къаьстта шоаза йIаьхъяьрий, тормозашта доал дара опыт йолаш, дика дартдоацар хIама да магистрале йIаьха состав йолча поездо лохача давленех болх бара торо йоалар. Цо шин хулийтаргъя керттерча резервуарашка фен запас хилийта а цу тайпарча поезда дикагIа доал де а.

ХIанзе а 170 машинист ва шоаза а кхоаза а йIаьхъяь поездаш лелае йиш йолаш. Из керда гIулакх деча эггара дикагIа да хьокхамаш машинистий: В. В. Кушнаренко, В. М. Шинкоренко, А. Д. Теремурзаев, В. И. Ковалева, дукхача кхыбарий. Цар масал хьаллацад дукхагIа йолча локомотиви бригадаша, хIаьта къаьстта шоаза йIаьхъяь, хIаьта иштта кхоаза йIаьхъяьраш а лелаяр хIара денна гуш доле хIама да, хIаьта опыт хаддаза эргайоахаш тоаеш а латт. Дика толамаш даьхад Гудермесерча станце коллективо. 1983 шера январи феврали бетташка 110 процент кхоачашъяьй Гудермеса станце коллективо вагоний грузооборота задани, увела болхлоша переработка ца еш транзитни вагонаш латтара план 100 процент кхоачашъяьй, технически операцеш еш вагонаш лоатталр 0,2 сахьат лоденнад. Йиза мовхьаш тIадеххаш вагонаш йоттара чотагIа мукъаьнкхай станце болхлоша лаьрхIачул совгIа 149 вагон, хIаьта деза мовхьаш тIадолча шоаза йIаьхъяь поездаш вIашагIъеккара чотагIа мукъаьнкхай 90 локомотив.

Деза мовхьаш тIадола а составаш йIаьха йола а поездаш вIашагIъеккара дикача опытах дувзаш, тхона гу вагонопотока пропускной торомий, локомотиваехи локомотивни бригадаехи кхом а беш пайда нийбар, хIаьта иштта электроэнергии дизельни доагори сайна йола энергетически ресурсаш кхоира керда резерваш.

Доккхий мовхьаш тIадолех йIаьхен поездаш лелаяр бахьан долаш 1982 шера кхычахьа дIахьожае йиш йолаш мукъаьлар 950 локомотивни бригада, хIаьта иштта поезда тIарча мовхьашта тIаккхийтай 114 тони.

Тха гIулакхашка хьежжа отталь поездной балха керда технологи тIаерзаль я тIатIа дукхагIа хулаш латта дIа-юха кхахьа деза мовхьаш нарадерзадара, цхьайттагIча пятилетка задани толаме кхоачашъяра.

М. СТЕПАНОВ,
Гудермесски локомотивни депо начальник.

ДIаяхача замах юхедисача зенерча гIулакххашца — къовсам!

ВАЙ ИЙРЧАДОАХА ГIУЛАКХАШ ЭШАЦ

КПСС XXVI съездо белгал ма даьккхара сийрда кхоане хьалъю саг кхевар дувзаденна да цун уйлаш, саккхстам шерача замах дисача ийрчача гIулаккхех Iоцiенбарца. Наха юкъе дукхагIа даьржа да динца дувзаденна Iаьдалаш, цул совгIа уж чIоагIагIа а да.

Тахан цхьаболча наха къаман да йоах цхьаццадола дина цIейш, Iаьдалаш, цудухьа уж дIадаха йиш яц. Вакъда, из иштта дац. Къаман, дина Iаьдалаш къовсталеш хила деза. Цул совгIа къаман да аьнна ца дуташ, халкъ прогрессага дутача наькъа новкъарло еш долча Iаьдалашца а цIенхаштта къовсам лоаттабе беза.

Воккхача теркамца тахка деза наха леладу Iаьдалаш, цар болгалонаш. ТIаккха мара гучадоргдац бокъонца дола сурт. Ховргдац фу тарлургда вай таханарча вахарна. Из уйла ларде а йилла болх беш я дина культах дола законодательство иштта кхоачашду хьожаш тIахьожам лоаттабу районни комисси. ЛоархIаме болх баьб цо тIеххьарча хана. Районе БатIал-Хьажий, Кунта-Хьажий, Биматгире-Хьажий, Арсанов Депе мурдий тоабаш я. Алхха Назране мурдий 3 тоаба я, 150 саг чувоагIаш.

Оаха каст-каста къамаьлаш ду моллашца, мурдий туркхашца, хIаьта дина культах дола законодательство телхадераца цIенхаштта а деш. Уж тIабех комиссеша. ДIахойт цар хьалаьца цикъ харцахьа болга, из бехкарг хилар а. Иштта дукха ха йоацаш лаьрххIа дIахайтар Неьсар-Кертерча Арчаков ИбраьхIама, СурхотIарча Нальгиев ЗайналIаббаса, Барсукерча Карахоев Салмана, Назранерча Измайлов Iадал-Хьамида шоаш леладер дита дезилга. Цар маьждигашка а доацаш къайлагIа ламазаш, зикар де гулбеш хиннаб нах. Из культах дола законодательство телхадар да.

Дина идеологеца къовсам лоаттабеча дина гIо ду гражданий сходаша. Соахка района массе юрташка чакхъяьлар сходаш. Цига дийцар мел лоархIаме да наха атеистически, интернациональни кхетам телача балха юкъе общественность дакъа лацар. Цох мел пайда боал. Цу сходашка чIоагIа бехк баьккхар ийрча хIамаш леладеча моллаех: С. Муцольговх, А. Местоевх, И. Арчаковх, иштта кхычарех.

Наха юкъе ди баржар кIоартта тоххаш, цу гIулакхаца лоаттабеча къовсама керда формаш, методаш хьахьонхаш хилар соахка халкъа депутатий городской Совета сесси. Из кийчъеш дукха болх бир районни, городской комиссеша. Депуташ белгалдаьккхар ширача замах дисаче ийрчача гIулакххашца лоаттабу къовсам кхы а лаккхагIа лагIи тIа бакъка безилга. Цу къовсами юкъе хьинаресIа дакъа лаца тIахьийхар городе общественность. Ала деза из сесси хиначул тIехьагIа дина идеологенара къовсам хоалуш чIоагIбеннилга.

Дукха ха йоацаш гучадаьлар Назране Ленина улицагIа № 1 йолча цIагIа къайлагIа ламазаш де нах гулбулга. Къовзойла совгIа укхаза хулар нагий бараш а. Уж бар Iадам наха цхьаццахабарашца, Iехабарца шоашта юкъе дзараш. Бокъо йоацаш хьеделлоргга хьежжа 1983 шера феврал бетта дIаяьйлар из маьждиг.

ЧIоагIа йоакхо ю оаха тIехьадиса гIулакхаш хьаллалувцараш нахалбахара. Районни газета оагIонаш тIа каст-каста кепаетт цу хьакъехьа йолча материалашта. Иштта, 1982 шера 17 июне араьлар «Хьакалца а кIайча молхаца а» яха статья. Цу тIа бувцар дарбаш ду оаха, яхаш нах Iехабу Барсукера хьежа нах: С. Карахоев, У. Цунтольгов, мурдаш Я. Цунтольгов, И. Тутаев, Х. Тутаев, В. Мальсагов, Д. Ведзижев.

ХIаьта эз лакхе йийцача городской Совета сессена хетаьар соахка 28 августе араьлнача номера бIарчча оагIув.

ЛоархIаме болх баьб Долакх - Юртарча общественносто. Укхаза хир хоадалаьв маьре ухача мехнарех урдув доахача Iаьдала. Белгалдаккха деза из гIулакх районера дукхагIа болча бахархоша дег чура къоабалдеш тIаийцалга. ТIаккха тахан а тIехьа цхьаццанахьа урдув ийдар бахьан де Iалам наькха бахархошта юкъе шиш чIоагIа хилар. Цудухьа оаха дика кхетаду тхоай болх, дингара девга тоабеш, керда формаш лехаш бе безилга.

ЧIоагIа йоакхо ю районе советски традицеш, обрядаш вахара юкъе кхуллара. ХIанз каст-каста го йиш я эзамсаги нускали шоай вахар хоттедалар регистраци ярца чIоагIдеш. Прогресса кхуврч хиннаб района тIема а къахьегама а сийлен музей. Укхазе дешархой пионерала, ВЛКСМ членалла дIаийбу, 16 шу даьннарашта паспорташ дIайел. Каст-каста къонача хоахало сайренаш чакхйоах парте, тIема, къахьегама ветеранашца цхьана. Цар Iалаьмате чIоагIа гIо ду кагийча наьха коммунистически саьхетам чIагIбара.

Дина идеологеца, КПСС XXVI съездо дIа ма дехара, цIенхаштта къовсам лоаттабара гIулакх дегIадоагIаш латт районе.

Х. МАЛЬСАГОВА,
Назрановски райисполкома председателя заместитель.

Сий ду «Красный молот» яхача завода болхлоша шоай предприятерча музея завсдующе, къонача коммуниста Маричак Аксане Васильевнай. Музейна доал дар ма Iеш, Маричак я завода радиогазета редактор, езача машиностроене болхлой профсоюза областной комитета секретарь. Аксана Васильевна профсоюзий болама Москверча лакхерча школе - заочно дешаш я.

СУРТА ТIА: А. В. Маричак.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Балха минута мах

ГIишлошхошта дика хоь а хьалла йистебоала а мегар.

Бригадни методах болх беш йола комплексни, хозрасчетни бригада яхалга фуд. Из да ларда тIара дIаболабенна объект йистеяллаца кхоачаш мел ду балхаш цу бригада ду, аьнага. Тха СМУ-7 из метод оаха хьалъераш промышленни объекташ хиларца кIезига эргаш я.

Ши-кхо шу хьалха юкъейоалее доладелар тхо бригадни подрял. Атта дацар цу методагIа дукхагIа берият дартдоате, из оесарегIа йолга наха дIахайта, нийслора шек бувлараш. Вакъдар аьлча, цхьаболча тха кулгалхошта юкъе а бар шийга бола нах. Уж шек бувлар ший бахьан доацаш дацар. ХIана аьлча, бригадни подрядах болх беча наха цахаддаш кирпишк, маркхал, механизмаш хилийта езар. ТIаккха из дика вIаштIехьдаргдий - хьогI, яхаш бар уж.

Эггара хьалхарчарца бригадни методагIа тха СМУ-7 болх бе йолаелар Ю. Никишина бригада. Дикка халонаш нийсъелар бригадана хьалхашка Г-70-2 яха механтта чакхдоаха установка хьалъеча. ХIана аьлча, проектировщикаша хIара денна яьар санна кердадар юкъекхувлаш хувцар чертежаш, хIаьта лоацача хана хьалъяьанкха езаш установка а яр. Цу халонех дика лоархIайир Никишина бригада. Йиллача ханал хьалха хьалъяь йистеяьккхар цо из установка. Нагахьа санна иштта чоалхане хувцамаш дола объект нийсъеннаецарс уж ханал дукха гада. Балха ди йистедьнначул тIехьагIа бригада совето (цунна юкъебоагIа: бригадир, участка мастер, профгруппорг), хIара доакъащхочо хьабаьча балхах йола коэффициент оттаю бригада хьокхама улга тIа. Масала, сварщик Ахмедов IуйринIа балха хьава 5 минут тIеххьалйинав, тIаккха монтажник Хасанов дизача балха дийнахьа тIатеIIа къахьеташ хинна. Цудухьа къахьегаме дакъа лацара коэффициент Хасанова лаккхагIа хургъя. Цуига хьежжа цар эшаш дола алали а хургда цхьаьне лаккхагIен воккхаи лохагIен. МалагIа пайда ду цу кердача гIулакхо? Цо балха нах тIехьабисар, хапал хьалха балха тIерабувлар дIадоаккх, шийна тIадилла декхар дизза хIара саго кхоачашделга Iалашду. Масала, укх шера хьалхарча шин бетта из гIулакх юкъедоаладарах къахьегама овсарле 2,6 процент айеннай.

Бригадни подрядагIа болх беча лерттIен нийсем бе тхона новкъарле еш кIезига лоархIам боацаш гIулакх а да. Из фуд аьлча, тха нах хаинахьа балха хьахкувла транспорт лоаттае езача организаце тхоцун дукхаза а тийша болх баьб. ПАП-5 транспортникаша шоай декхар дизза кхоачашдац. Хаинахьа цар автобус хьа ца яйтар бахьан долаш балха дукхазза тIехьабусаш е нийса ах балха ди доаш моттигаш нийсъеннай.

Хьаэцартба вай дукхьал укх шерара февраль бутт. Иттазза ПАП-5 тхона автобусаш хаинахьа хьа ца яхийтар бахьан долаш нах балха хьа ца боагIаш бессаб. ХIаьта хьахьональ автобусаш а ягIац 9—10 сахьат, дальча мара. Цудухьа балха хаинахьа нах хьаккхулалга лерттIа вIаштIехьдаккха деза. Балха минута мах бовзац-те транспортникашта...

Укх шера тха СМУ бригадни методагIа болх беш 11 бригада я, 1981 шера тха уж 6 мара яцар, хIаьта 1982 шера 9. тIаккха укх шера цхьайттанета дIаккхаьчай уж. Цу цифраша хьахьокх бригадни подрядагIа болх бар пайданегIа долга наха кхетадаьлга.

Цхьаькха лоархIаме гIулакх а юкъедоаладаьд бригадашта. Из я къахьегама дакъалацара коэффициент (КТУ). Атта гIулакх дацар из балха юкъейоалаяр а.

Лоацца дувцаргда аз из сенах латт. Хьаэцаргъя вай 15 сагах латта комплексни бригада.

Дукха ха йоацаш хоза кхаъ кхаьчар тха коллективе. 1982 шера баьча балха итогех СССР промышленни гIишлошъяра Министерстве гIолла хьалхара моттиг яьккхар Арутюнянц Арам Мкртчевича кулгалдеча бригадо. Цунна сийлен диплома хIара болхлочоа 75 сом премии елар.

Дика къахьег оаха цхьайттагIча пятилетка кхоалагIча шера а.

К. РАШИДОВ,
СМУ-7 профкома председатель.

Шоаш пятилетка кхоалагIча шера тIанийца социалистически декхараш дикка тIеккхоачашдеш бола болхлой кIезига бац ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» заводе. Царех цаI ва токарь-расточник Наурузов Хизарий Руслан. Коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи леладеш ва из. Ший сменин нормаш 120—125 процент кхоачашдю.

СУРТА ТIА: токарь-расточник Р. Наурузов.

И. ПЛИЕВА сурт.

Укх шера декхараш

Шер-шера бIаьш гектараш долча лаьтта ялат, кхыйола культураш кхеш «Красноармейский» совхозо. Дукха да цун дулха дIадалаш леладеш дола доалаш а. Керда лакха социалистически декхараш тIанийцад боахама къахьегамхоша. Ховш да, дIадахача шера шийна хьалхашка лаьттача декхарех совхоз геттара асала лоархIаяь хилар. Плана тIа белгалдаьча боараме дIаденнадад пачхахьалкхенна ялат, дулх. Къахьегама коллективашта юкъе дисциплина лоха хилара дола масал дар из эгтара хьалха.

Амма белгалдаккха доагIа укхаза йоккха къахьегама коллектив хилар. Района боахамашта юкъе лаьттача социалистически яхье ногбаьнарий мугIарашта юкъе болаш хьабоагIар цун ялат кхедерашн хьайбаш леладераши. Плавал совгIа пачхахьалкхена дIачуеннача продукцех дикка сов ахча шар болхлошта. Уж да болх дика лелача хана, берлатеча шерашка хулаш хинна хIамаш, амма тахан цу тайпара латтац гIулакхаш. Укхаза йоалае лоь сиха укх тайпара факт. Совхоза коллектив хьалха латтар бIаьстан балхашта техника кийчъяра, хьалха латтарий мугIарашка болаш чакхбоалар ялат леладераш. Плацал совгIа-бIаьштонаш дулх лора пачхахьалкхенна.

Хьалха хиннараш бе боахамера нах, шер-шера дукхагIа хул боахамга кхоача техника, вахха да механизаторашо, хьайбаш лелaдерашa ийду алацеш. Лоацца аьлча, хьалха цига хиина хьинаре коллектив я совхозер яр. Укх шера Iай района боахамашта юкъе кхайкаль кхашка удобренеш яхара йола яхь. Цу даькъе къаьстта дукха балхаш даьд боахама механизатораша. Итташ эзараш тоннаш йола удобренеш елхай цар бIаьсти шоаш культураш дIаюргIйолча майдая тIа кхьча совхозашкарчул дика дукхагIа. ЧIоагIа теркам тIабахийтабар укхаза Iай техника тоаяра а иа талхаргIйоаццача дIаоттаяра а. Из болх а дика лаьрхIар лаьрххIа цу гIулакха вIашагIъеллача комиссе.

Нердача шера кхоачашде дезача гIулакхех а тIанийцача декхарех а дувцаш а ер цифраш: гурахьа дув ялат хIара гектара тIара 25 центнер ягIйолаш хьувкъаде, хьажкIаш — 35 центнер. Ерригача майдан тIара 2680 тони ва бола ялати 2800 тони хьажкIаши чув. ЛаьрхIа да 1140 тони дозал дола доахан дулха лаьрхIа пачхаьалкхен пункташка дIачудала, 1500 бежан чуоттадаь дорстаде, 1200 бежан доаман даьгIенашка доакаде. Дулха лаьрхIа пачхахьалкхенга дохкаш долча хIара бежана дозал 360 килограммал лохагIа ца хилийта.

Укх шера укхаза кийчъергъя 300 тони дикагIа йола йол, 400 тони баьца хьоар, 4000 тони силос йолларгъя. Цу цифраша хьахьокх совхоза коллектива хIанзчул тIехьа де дезаш дола балхаш меда. Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша дукха балхаш ду хьалхашка латта декхараш кхоачашдара коллектив овргагIьаккхара: вIаштIехьйоаккх социалистически яхь, денна зув ареиаш, тIахьожам лоаттабу фермашта. Шоай торонашка а низашка а хьежжа да совхоза коллективо тIанийца декхараш. Кхыча бесса аьлча, хийцца кхоачашдугургдолаш да белгалдаь декхараш. ТIаккха фуд уж кхоачашдара эшаш дар? Из кхетаде хала дац — эггара хьалха де дезар да къахьегама дисциплина лакхъяр.

С. МАДАГОВ.

СЕНАХ ЛАТТ ТОЛАМ

Нохч - ГІалгІай гІишлон управлене город хозьеш-тоаеш йолча СпецСМУ аз бригадир йолаш болх бу дииттагІа шу да. Дукха да оаха керда дехка, тоадаь наькъаш, кхыдола балхаш. Сенах латт тха толам. Цхьанкха къайле йолаш хІама дац тха. МоллагІча коллективата балха тІа дика толамаш доалийтар эттаре хьалха шехьабеш бола болх безаш, къахьегамеи производственни дисциплина лерттІа хилар, коллектив барт болаш хилар да.

ДІадахача юбилейни шера хамабьхал йоалаш къахьийгар тха бригада. Оаха 10 километр керда наькъаш дехкар, керда хьалдаьча 12 цІенна гонахьа лостам бир. 25 километр тротуараши гІашлой наькъаш тоадир.

ХІанз тхо да Грозне Олимпийски проезде керда хьалдаьча цІеношта гонахьа лостам беш, керда наькъаш, тротуараш йоххаш.

24 сагах латташ я тха бригада. Дукхахча къамех нах ба уж.

Дукха ха яц са воІ Хавак а йоІ Айзан а со йолча бригаде балха этта. Тха династи а ала мегаргда укхаза къахьегаш. Царна езаейнаЙ хІанзле шоай балха говзалаш.

ХІанз са дувца безам бар тхоай бригадерча къахьегамеи производственни дисциплинах лаьца. Балха хьала шозза тІехьависа саг оаха дисциплинарни бехктокхаме оз. Цу тайпара цкъа а шозза а яхар санна хайкахьа балха хье ца воагІаш тІехьависар асфальт Іотоіабеча катока водитель Зирмин Василий. Из бахьан долаш бола ца беш рахьат гаргга ха йийхар асфальтировщикаша. Цу дийнахье а бригада юкъера собрани хилар. Цига дийцар Зирмин тІехьавалархь дола дош. Собрание хиинараша массава раьза а волаш соцам тІаийцар цунна квартальни премии ца луш соцаеьчна.

Корта бохабу малар мелара тІера волаш хилар гучадаьлар наькъа болхло Симбаригов Омхьад. Цкъа-шозза кхар санна из айса а бригада нэкъа доагьоахошна а цунца къамеьл дарах хІама хулаш дацар. СпецСМУ кулгалхоша оаха дехарах из балхара дІаваьккхар.

Уж кхоачамбоацараш дІадаахачул тІехьагІа бригада гІулакхаш а тоаделар. Укх шера квартальни план оаха 100.5 процент кхоачашдьйй. ДІадахача шерраца яийсйнча къахьегама овсарле тоьал лакхъеннаЙ.

Доккхий декхараш да тхона хьалхашка латтараш укх шера а. ХІаьта уж кхоачашде еррига торонаш йолаш а да тхо.

З. САСАЕВА,
СпецСМУ бригадир.

«Надтеречный» совхоза ферма мастер - наладчик волаш Тарамов Осмас къахьегаш ихи шу даьннад. Цу юкъа цо бокъонца хьакхад ший гІулакх дика довзаш вола специалист ше хилар. Тарамова кулгаша нийсъяь я доахан детташ йола механически аппараташ. Цхьаккха моттиг нийсъялийтаяц цо шийбехкагІа уж талха е талхийта шоай детта дезача сахьетех доахан ца деттийташ. Къахьегама дисциплина дина йолаш вола Осма хьожиш хиларах ца соцаш массе хана болх беш хул хьайбай корпусашка латта ихон нуьхашк арайоаха транспортераш а. Цудухьа ферма болхлой низ дІанхоач хьайбаш латта моттиг цІенек лостам болаш хилийта.

Хьалхашка латта декхараш бехктонхаме долга кхета а деш Тарамов Осмас санна берригача ферма болхлоша хьинар ца кходеши шоай торонеш кхоачамехи ма могга динагІа пайда эца гІерташ къахьегарах пятилетна кхоалагІча шера доккхий толамаш дахь вІашітІехьдоал. Иштта, цар низ дІанхьчаб 21 март хьатІоттаіш, канал цхьайтта дя хьалха. цхьоалагІча квартале пачхахьалкхенга шура йоххара план кхоачашъе.

СУРТА ТІА: «Надтеречный» совхоза ферма мастер - наладчик Тарамов Осма.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ХЬИНАР ДОЛА КХАЛСАГ

Байсултанова Радимхана машинаькъа Грозненски дистанце болх беш йола дукха ха я.

— Радимхан тха дика болхло я, — аьлар дистанце партийни организаце секретаьга Асриян Евгения Макаровнас, — моллагІа шийга де аьнна гІулакх тешаме чакхдоакх цо. Из болх беш я Алдерча участке. Цо хила ма йоаггІара лоеттаю ше хьожа моттиг.

Хьинар долаш, хІама дика вІашітІехьдаккха хоьш йола Байсултанова дистанце кулгалхоше бригадирелла оттайр. Из дар лурчогІа. Цу хана дена цо кулгалдеш йола бригада яхье хьалха латташ хьайоагІа. Цо лелаю коммунистически къахьегама коллектива яха цІи. ХІанз укх шера хьалхарча квартала задани гаьнна тІехкоачашгъй бригадо.

Ший производственни болх бе, цІагІа дезалга хьажа, общественни вахаре дакъа лаца кхуи Байсултанова Радимхан. Из я Грозненски горсовета халкъа депутат. Ший депутатски декхараши хьажархоша дейна наказаши низ ма кхоачча кхоачашде гІерт. Дукхахча дешей хьакъехьа цунца дагабуал хаьжархой, къьостта кхалнах. Шийгара цхьа хІама эшаш тІаеначa сага дулуш дола новкъостал ду депутато.

Радимхана беча балха бокха мах баьб — цуна еннай «Знак Почета» яха орден. Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота.

Радимхан наькъа дистанце коллективе дика лоархІаш сий деш саг я. Из ший берий дика нана я. ВоккхагІвола воІ — Руслан наькъа мастер ва. Цунна а безабеннаб машинаькъацара болх. ХІаьта Беслан хІанз Советски Эскаре гІулакх деш ва. Царел зІамагІвола шиъ кІаьнк школей воІ Толстой цІерагІча Нохч - ГІалгІай пачхахьалкхен университетей дешаш я.

Ю. ТЕГАЛОВ.

СПЕЦИАЛИСТА ХЬЕХАМАШ

ПИРОПЛАЗМИДОЗАЩА КЪОВСАМ ЛОАТТАБЕ

ДаьгІенашкарча фашкаргаша хьедеш а доаржадеш а дола пироплазмидозаш яха лазараш шерра даьржа да вай республика хьалашка, хІаьта хІанз а тІехьа холуш дола зе а ду хьайбаш лелададара. Къаьстта хала цамогаш хул пироплазмидозах арара тІанхийла лакха продуктивность йола доахан, хІана аьлча вай республике хьалкхедаьча моттигерча доахал сихагІа цамогаш хул уж цу лазарах.

Хаьддача хана доахана кулаш дола лазараш да пироплазмидозаш. ДукхагІча даькъе біаьсти, аьхкий, гураьхьа ара дажача хана хул из хьайбешта.

Боахамий кулгалхошеи мерттерча специалисташеи дицдалийта йиш яц, ветеринарни служба дика лелача моттигашка хан-хинахьа доахана фашкаргашта духьала обработка еш хилар а из еча боахамашка из лазар башха кхерамеи зе дешн цахилар а. Цхьабакъда, шеко йоацаш да, цу гІулакхa боаггІача бесса теркам тІа ца ухийтача, профилактика яра пироплазмидозашта духьалара гІулакхаш ца деча цу лазаро дикка зенаш деш хилар.

Иштта 1982 шера 2634 доккха бежан цамогаш хилар республике пироплазмидозах, цу даькъе 682 колхозашкеи совхозашкеи, хІаьта 1952 — наьха шоай доалахьа дола бежаш.

ДІадахача шера дика чакхдаьхар пироплазмидозашта духьалара гІулакхаш Ачхой-Мартана, Урус-Мартана, Шаьла, Суижевски, Ножай-Юртовски, Наьсарев районашка. Из бахьан долаш дикка кІезигделар цу районашка пироплазмидозах цамогаш хула доахан, хІаьта цхьайолча районашка вІалла гуча а ацанзар доаханна из лазар хинна моттигаш. Лакхе цІераш яьхача районашка гІулакх иштта латташ, 1981 шерарчул дукхагІа дар 1982 шера Надтеречни, Наурски, Шелковски, Грозненски, Малгобекски районашка из лазар хинна доахан, хІаьта из бахьан долаш дoккха зенаш а хилар цу районашкарча боахамашта.

Из хІама нийслургдацар, нагахьа санна цу боахамашка біаьстн аьхкийн доахана профилактика хьисапе хІара 6—7 ди массаза доал 1 процентиа хлорофоса раствораца опрыскованн а еш обработка яь йларе.

Ара біаьстн яьнна хІанз. ДаьгІенашка дажа арадоахаргда доахан, хІаьта даьгІенашка царга хьежаш я Іа а текха йола фашкарташ, къаьстта боофилюсен калькаратусеи личинкаш. Уж хьайбашта тІанийсъелча, цар ду доахан пироплазмидозах цамогаш. Цудухьа март боеш е апрела хьалхарча деношка доладала деза доахана фашкаргашта духьалара обработка е, хІаьта ноябрь бутт хьехиллалца соцае йиш а яц. Хьайбашта опрыскивани е йиш я ДУК, ОВТ, ЛСД, ВДМ санна йолча дезустановкай гІоица. Цу гІулакха пайда эца йиш я, нагахьа санна уж йолаш яле, «душеви» установкех а тайп-тайпарча автоматех а. Кхычахьара тІакхийлача фуна долча доахах дийцача, уж хьалхарча шера, баьца тІа дажа ара а ца доалийташ, чулоаттаде деза.

Вайна хоьш да, хьалха хьайбашта фашкаргашта духьалара обработка хІара 6—7 ди массаза доал еш хинна хилар. Амма укх шера кхычa тайпара эттад из дош ветеринарни службана хьалхашка.

Мишта къоастаде йиш я из дош вай республика хьалашка? Сона хетачох, нийса хургда хьайбашта фашкаргашта духьалара обработка укх тайпара йича. Массаньха а ерригача фермашка, из эшача а ца эшача а, е езац хьайбашта фашкаргашта духьалара обработка кІирагІа цкъазза. Из е еза хьайбай специфика а уж латтача моттигий къалаш а теркал а деш, вешта аьлча комплекса тайпага, фермага, Іалама а боахама а хьалашка, фашкаргий дукхалеи кІезигалеи хьежжа.

Масала, ферма е боахама хьайбаш ара даьгІенашка дажа а ца ухийташ біаьччача шера чулатташ да, чухь доакъар а дехкаш. Иштта леладеча доахана вІалла е а езац фашкаргашта духьалара обработка. Укхаза обработка е еза керда тІадоаладаьча доахана. Нагахьа санна хьайбаш ферме кхаьба а кхаьба лоамарча даьгІенашка дажа дІаухийташ дале, царна шера шозза е еза фашкаргашта духьалара обработка: дажа доам хьалдигалехьеи лоаман даьгІенашкара цІадоаладичеи. ХІаьта массаза санна фермашка а латташ, хІара дийнахьа фашкаргаш а йолаш йолча даьгІенашка дажа ухийташ дале, царна уж ара мел дажача хана кІирагІа цкъазза фашкаргашта духьала обработка е еза.

Цу тайпара дола фашкаргашта а пироплазмидозашта а духьалара гІулакхаш чакхдаьхар чІоаггІа пайдана да боахамашта, хІаьта ветеринарни специалисташта аттагІа а да.

Б. ДИКАЕВ,
НГІАССР НИВС паразитологе отдела воккхагІа вола Іилман болхло, ветеринарни Іилмай кандидат.

ТАХАН-ДЕРРИГДУНЕНЕН УНАХЦІЕНОН ДИ

Новосибирске хьаеш латт СибарегІа йоккхагІьярех вола унахцІеное центр — СССР медицински Іилмай Академе Сибирски отделене клинически экспериментальни медицина Институт.

Болх бе йолаеннай клиника цхьоалагІа корпус.

СУРТА ТІА: функциональни диагностика лаборатоpe. Лаборант Л. Т. Аллахаискайа унахочоа обследовани еш я.

А. ПОЛЯНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

УНАХЦІЕНО ЛОРАЯР ТХА ДЕКХАР

Советски Союза коммунистически партеи Советски правительствеи даим наьха унахцІенон йоахло еш хилар хьагойтеш дола къьегга масал да революци хилалехьарча хана ерригача территоре тІа яьрнга а 20 лор, 50 юкъера медицински балхахо, 230 совгІа мара больничи маьттий ца хинна Нохч-ГІалгІай АССР.

Тахан духхьал лораш ба республике 3000 совгІа сагитташ я больницаш, поликлиникаш, диспансераш, амбулатореш, санатореш, кхыйола медицински учреждениеш.

Духхьал тІехххьарча пхе шера хьая а яь болх бе йоласиннай Малгобекски, Урус-Мартановски районашка керда больницаш, Грознерча больницашка керда корпусаш, кхийнарашта а берашта а йола поликлиникаш, вІашагІъеллай республикански психоневрологически диспансер. Грозне хьалъа йоалаш латт сихача медицински гІои керда станци.

Доккхий балхаш ду медицински учреждений къахьегама коллективашка балхахошта идейно-политически, интернациональни, патриотически кхетам балара. Из бахьан долаш кІезиглу медицински балхахоша болх эсала бу кхаш дола бахача наьха лоткъамаш. дукхагІа хинад дарба дина аьвд яхаш а лорашта баркал яхаш а уза каьхаташ.

Социально - экономически гІулакхаш дар бахьан долаш дика толамаш даьхад бахача наьха унахцІено тоаеча. бонш бола нах кІезигбеннаб, даьгІденнад дукхагІа инфекционни лазараш, кІезиглуш латт инвалидаш хулаш нах, профессиональни лазараши хана болх бе йиш йоацаш висари.

Уж а царех тара дола кхы дика хуналаш а медицински учреждений коллективаша, партийни профсоюзни организацеша боккха организаторски болх бар. социалистически яхь шерра йоаржар. коммунистически къахьегама тІехьара болам шербар бахьан долаш хьахинка хІама да. Дукхача медицински балхахой къахьегама лакха мах баьб республике, царех дикагІбараш СССР орденашцеи майдалашцеи белгал а боахаш. итташ болча лораштеи юкъерча медицински балхахоштеи республика «Заслуженный врач», «Заслуженный медицински балхахо» яха сий дола цІераш тийннай. НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоташ тийннай, кхы совгІаташ тийннад.

Цунца цхьана белгалдаккха дезаш да къестаданза дола дешаш а тха кІезига цахилар. Тха декхар да унахцІено лораяра система ерригача звеньяй. къаьстта амбулаторно-поликлинически учреждений, эттара хьалха цар бу профилактически дарбан-диагностически бар а болаш, берригa болх тоабар.

Бахача нахв эша гІулакхаш деш йолча предприятеи, учреждений, организацей балха режима порядок тоаярца дувзаденнача дешай хьакъехьарча СССР Министрий Совета а НГІАССР Министрий Совета а соцамашка хьежжа. медицински учреждений болх тоабаре тІаберзабаь бола боккха болх бу НГІАССР унахцІено лораяра министерстваи Грозненски горисполкома унахцІено лораяра отделои. Керттера теркам тІабохийт цар баха нах уж производствени балха тІера а ца боахаш медицински Іалашбалга вІашітІехь даккхаре.

Городерча дукхагІа йолча поликлиникашка практически хІара болхлочун гІулакхочун ше мукъаволча хана, цу даьнке шоаттдеи а. лорага аха йиш хургйоаш бу хІанз болх.

Из новкъа дале а, белгалдаккха деза да, болх беш бола баха нах сарахьеи шоатта дийнахьеи лорага ахара тІера цахилари лорашка нах эттара дукхагІа, хьалха а санна, кІиран хьалхарчеи тІехьарчеи деношка ухаш хилар. Укхаза дика кхетамв болх бе безаргба медицински балхахой моттел, производственни коллективай администрацеша а партийни общественни организацеша а.

Наьха унахцІено общественни руакъа да. хІаьта унахцІено лорар беррига халкъа гІулакх да. Цудухьа кхоачам болаш дац цу гІулакха духхьал медицински балхахой оарцагІбалар. Оаха медикаша, дех коллективай кулгалхошкара, партийни профсоюзни организацешкара массови профилактически осмотраш е а цул тІехьагІа унахцІено лораяре де деза гІулакхаш чакхдаха а цар тІо дар. хІана аьлча царга кхачаш ла болх беш болча наьха унахцІено тоаяр.

Из новкъа хуле а, аьла деза да, болх беш болча наьха унахцІено миштий хьажа оаха лорий бригадаш предприятешка лахйтача, цкъаза, шоашца цу хьажъехьа хьалхе а дийна доллашехьа. цу лорашта эшаш дола, Іалашзе эттара аттагІа дола, хьалаш вІашітІехьдоахаш цахилар. кхьметтел лораш болча нах хьатІаухилга а Іалашдеш цахилар. Цхьаболча оиддача гІулакхаш тІа болча наха наьха унахцІено йиштий хьажар мел лоархІаме хІама да кхетадеш цахилар бахьан долаш. продуктивность лоха йолаш хул лораша бу болх, хІаьта цкъаза цар шоай балха ха зехьа йоаеш моттигаш а хул.

Хоьш долча бесса, цхьанкха хІама кхоаш вай пачхахьалкхено советски наьха унахцІено лораяра. ХІара шии шера цкъазза беррига болх беш бола баха нах чу а лоацаш флюорографически обследовани ю вай республике. Из да туберкулезах а наьха клеткана хулаш долча кхыча лазарех а цамогаш бола нах хьалхе а гучабахара чакхдоахаш дола ІалаьмаIe лоархІаме гІулакх. вешта аьлча профилактически балха эттара лоархІамегІа дола дакъа. Итташ йола стационарни а дІа-юха лела а установкаш я республике.

КПСС XXVI съезда решенеш тІа дІаяздаь да, советски сага дилла а масса метте а хаинахьа, квалифицированни медицински гІо кхоачийталга Іалашдаиза дарг ца хилар. Медицински болхлой шоай низ кхобергбоацаш ба из сий дола декхар кхоачашдара. Цар болх бу «2000-гІа шу гІаккоачаш берригаш а унахцІена хила безa» яхача девизах.

Т. АУШЕВ,
Грознерча № 8 йолча поликлиника керттера лор.

МАССАНЕНА А — УНАХЦІЕНО

7 апреле белгалдоаккх Деррегдунен унахцІенон ди. ООН-о 35 шу хьалхагІа цу дийнахьа вІашагІъеллай Деррегдунен унахцІено лораяра организаци (ВОЗ). Цу хана денз хІара шера традицегІа лаьрхха йола девиз яхайнаб. Укх шерара девиз — «Массанена а унахцІено: хана лоархІам дІаболабеннаб». «2000-ча шерале массанена а унахцІено» яхача тІехьахи тІа белгал ца даьккхара боъоца ВОЗ-а стратегически декхарий яьржа я из.

Мел нийса да из декхар? АПН корреспондента ГЕРАСИЧЕВА Галинас даьча цу хаттара а кхадаренга а шоп ду СССР унахцІено лораяра министра БУРЕНКОВ Сергея.

— Деррегдунен унахцІено организаци — эггара дукхагІча вокалех латта ООН-а организаци. Тахан цул мугІаьранне я 155 пачхахьалкхе. МалагІа да ВОЗ-а керттера декхар?

— Цу организаце, ший Устава тІа дІаяздаь ма хиллара, доккха тІо ду «дунен дерригa халкъаш тар ма лу лакхагІча унахцІенон боарамга кхачара». ВОЗ-о ІІаьхахча хана шай низаш тІадерзадаь лоаттадаьд планетера инфекционни лазараш дІадахара. Масала, 1958 шера СССР-о еннача предложенегІа унахцІено лораяра XI Деррегдунен Ассамблея тІаийцар натуральни кІигаш дуьвц лазар дІадаккхара программа. Из программа чакхъяьккхара вай мехко ВОЗ-а мукъагІа дІаелар кІигашта духьаларча вакцина 200 миллион доза, шоай дакъа лаьцар кхыча пачхахьалкхенаца а. Из бахьан долаш хІанз дерригача дунен тІара дІадьянад кІигаш дуьла лазар. Из Іалаьмате йоккха юкъара хоталo я.

Тахан ВОЗ-а доазонел чухьа кийша кхоачашъеш я ца хІама ца тоъарца, лепра яхачен кхычен тропически лазарашка къовсам лоаттабара лоархІаме программаш. Дукха кампанеш чакхйоах юхатокалургдола лазараш дарра духьала, дІахо тохкаш я гонахьара среда, наналн берали лорадарца, унахцІено лораяра службаш вІашагІйохкарца ювзаенна йола проблемаш. Саггота йолаш юс дета - минашта хулачеи онкологически лазарешца къовсам лоаттабара проблемаш а.

«2000 шерале массанена а унахцІено» яха лозунг чакхдаккхаро, ВОЗ-е дукхагІбаранта хетачох, новкъостал дерга дунен дерригача мехкашка юххьанцара медико-санитарни новкъостал вІашітІехьдаккхара. Из — гуманни гІулакх, нийса а социальни нийсо ца хилар дІадаккхара тІадерзадаь а да из.

Цунца цхьана, ВОЗ-а генеральни секретара Халфдан Малера (Дани) даьча мукІарлагІа, из чакхдаккхара хьалхашка латта цІенхашттедухьале я промышленно дегІадаьхкачеи дегІадоагІаш латтачен мехкашта юкъе йоалла Іалаьмате йоккха социально - экономически юкъ. Цу тайпаре юкъ йоалл мехкашта чухьа а. УнахцІено лораяра гІулакхашка дІалхийта йиш йола дукхача дегІаухача пачхахьалкхений доалахьара ресурсаш шера цхьан сага лоархІаш цхьан доллараш их долларгареи кхаь доллараш кхоачаш мара йоацаш а промышленно дегІадаьхкача мехкашка наьха унахцІеноига долийтачул ши біоалагІа дакъа хулаш а я.

— Тахан вай мехка чІоггІа дегІадаьхача пачхахьалкхений мугІарашта юкъе ба. Цхьабакъда, хІанзчул кхоачаме яха шу хьалхагІа мара доацаш хІанз дегІаухача пачхахьалкхенашкарча хьалал хІамма а эргашегІа хиннадац цул социально - экономически хьалаши баха нах медицински новкъостала Іалашбери. Мишта вІашітІехьъоалаш хьеннй унахцІено лораяра советски система, дегІадаьхача кхыча мехкашка болчул сенца ергаш я из?

— СССР-а — дунен тІа эггара хьалхарча социалистически пачхахьалкхен — опыт дукхача мехка масал хила мегаргйолаш я. Пачхахьа Россе саго вахаш йоаккха ха 32 шу хиннад. Керда Іодаьча эзар берах 270 зІамига долаш леш хиннад цу хана. КхоалагІа дакъа совгІа российски городашка больницаш хиннаяц, мехка эпидемеш даьржа хиннад. Бахача нахах итт эзар сага юкъера дарбахІача кхьметтел ши лор а кхоачаш хиннаяц цу хана. Кхы а вогІча хьал тІа хиннай Россе къамий йистош. Юрта баха нах лорагахьара новкъостал вІалла доацаш хиннаб.

УнахцІено лораяра советски пачхахьалкхен система хьаяра болх дІаболабеннаб Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци кот ма яьллинга а. Халкъа унахцІено лораелга вай мехка лоархІамегІарча социальни декхарех цаІ а хиина дІаэттад. Социалистически эргалоаша, экономика даькъе доахача толамаша аьттув бола хьелаш хилийтад унахцІено лораяра гІулакхи медицински Іилмеи дегІадоаладара.

ХІанз вай йолаш я унахцІено лораяра дика материально - технически база. Доккхий толамаш даьхад медицински кадраш кийчъеча, бахача наха больнични поликлинически новкъостал дечa, промышленни предприятейи юрта боахамеи болхлой унахцІено лораеча. Бокъонца бакъде йиш йолаш да социалистически здравоохранении общественни унахцІено лораеча сеттара керда этап хилар.

Социализм хьалъяра ба-беча этапашка хуцалуш хинай бахача нахи медицински новкъостал дара организацеи формаш. методаш, чулоацам, цхьабакъда. керттера принципаш — медицински новкъостал пачхахьалкхен маІан долаш. мах боацаш, массанега а кхоачаш хилар — хуцца ца луш хьенай.

УнахцІено лораяра бокъонна вай мехка хІара гражданина гаранти лу СССР Конституце. из пачхахьелкхено тешаме Іалашъеш я. Вайн хІаранена гаранти лу къаделча, лазар кхийтте е болх бе ца моташ вися моттит нийсъелча материально Іалашбара. Социалистически пачхахьалкхено ахча хьехеш дарбан-профилактически учреждениеш материально - технически медикаментозни Іалашъяра, лорий кадраш, юкъера медицински технически персонал кийчъяра, Іилма - тохкама институтий лабораторей гІулакхашта. УнахцІено лораярга дІадохийтар хаддаиза алсамдуал. Тахан советски наьха унахцІено лораеш иллк миллион совгІа лораши кхо миллион гаргга медицински болхлой ба. Цунах хул дунен тІа болх беча берригача лорех кхоалагІа дакъа хІана бац аьнна бараш Советски Союзе болх беш хилар. Вай хІара союзни дукхагІйолча автономни республикай шоай я лакхерча медицински дешара заведенеш. БІаргча цаІ йола система я вай дипломаш хьайцачул тІехьагІа лорий кадраш кийчъеш.

Советски здравоохраненеe белгалагІа йола башхало — амбулаторно - поликлинически новкъостал шерра дегІадар. ХІанз СССР-е болх беш 36 эзар совгІа поликлиника я. Цига дарба мах боацаш дІадола е ду, чакх а доакхх 80 процент болча унахошта.

— Нагахьа санна со гІалат ца воале, «Шин эзаргІача шерале — массанена а унахцІено» яха ВОЗ-а лозунг духхьашха арадаьннад 80-гІа шераш долалуш. 2000-гІа шу ца чакхдаккхара кхоачам беш дола шу лоркІа латтаргдолаш дий?

— Масала, лаьрххІа йола пачхахьалкхен кардиологически программа чакхъяккха дага да тхо 1990 шерале. Вайцига хьалъй Ерригсоюзни кардиологически Іилман центр керте йола ше къаьстта кардиологически служба. Йоккха Іилмани дарбани болх бу специализированни, цу даькъе кардиологически, Іилман республикански центраша. Лаккхача темпаца ондаюлаш латт СибарегІен, ГаьнарІча Малхбоален, Гаьнарча Къулбаселен районий Іилман медицински база.

Онкологически службана керте латт Ерригсоюзни онкологически Іилман центр. Иштта толаме дегІаух вайцига ортальмологически, стоматологически, хІанзарча специализированни медицински новкъостала кхыдола тайпаш а.

Советски здравоохраненена нарагІдаьнна шено йоацаш дола хІама а лаьрхІа тІанийцай вай сихача медицински новкъостала система. ХІара шера 80 миллион совгІча сага гІулакх ду цул станцеша. Сихача медицински новкъостала специализированни службаш дегІаяхаро медицински болхлоша йиш хулийт моллагІча саггоТаче хьалашка унахошта комплексни эффективни дарба де.

Вайцига болх беш я наьмен берен унахцІено лораю эффективни система. Нагахьа санна пачхахьа Россе кхалнахан берашен нийс консультаци мара хиннаеце, хІанз болх беш я берий 25 эзар поликлиника, амбулатори, кхалнаьха консультаци. Болх беш я наьмен берен унахцІено лораю Ерригсоюзни Іилман - тохкама центр. Цу тайпара центраш хьаю союзни республикашка а.

Вай дІахо дегІаккхул Советски Іаьдал даьнична хьалхарча деношка а денз хьахинна дарбан - профилактически учреждений сеть. Ерригачa бокккхийча промышленни предприятей шоай я поликлиники стационари чу а йолаш йола медико - санитарни часташ. Пехоеи принципагІа медицински новкъостала принципо аьттув боаш болх бечча моттига дукхагІа гаргга эаш из де.

Къахьегамхой унахцІено тоаечеи лазарашта профилактика еченн доккхa новкъостал ду заводийи фабрикай санатореша - профилакторешa. Ши эзар совгІа я уж, хІаьта укх тІеххьарча пхе шера цар чу профилактически новкъостал даь чакхдаьнна 12 миллион совгІа саг.

Сона хетачох, советски здравоохраненена кхы кІеегагІа нарагІдаьнна хІама дац юрташка бахача наха медицински новкъостал делга вІашітІехьдаккхар я. Юртарча медицинана хьалхашца керда доккхий декхараш оттадаьд «1990 шерага кхачалца йолча хана СССР Кхачан программа» тІаийцача КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеша. Деш дола къайгІал оттараь хьажа дарбан - амбулаторни поликлинически новкъостал юрташка бахача наха гаргагачара хьакъехьа да.

Нагахьа санна пачхахьа Россе санитарни гІулакх эггара вІашітІехьа боацашагІа бола моsш хиннабале, хІанз СССР городашкеи юрташкеи лерттІа вІашітІехьдаьлад санитарни гІулакхаш. Хий духдувла моттигаш, фо. лаьтта лорадара эффективни система оттаяй. Хьалъй шай доладаьла шерра специализированни учреждений сеть а шерра полномочеш а йолаш йола йоккха санитарно - эпидемиологически служба.

Іалманеи техникеи карагІдаьнараш вайцига массе метте унахцІено лораяра учреждениешка кхоач. Іалмай институташа, кафедраша, клиникаша тохкамаш ду теоретически, клинически, профилактически медицина лоархІамегІарча проблемах лаьца. Цар хьинаре даькъа лоац царех хьахинараш практикана юкъехьхухьача. Вай вІашітІехьдаьннад молхашца новкъостал дареи медицински техника хьалреи дукха дешаш къоастаде. Советски медицински промышленносто баха нах тІехь-тІехьа дикагІа Іалашбу молхай препараташа.

Вай мехка кардиологе, онкологе, реконструированни хирургеи маьнений трансплантацеи даькъе, наьнеи берен унахцІено лораяра. иммунологеи медицински генетикан даькъе я хІаьта иштта лехкашта хулача специфически довцача лазарашцеи кейкозашцеи лоаттабеча къовсаме а пачхахьалкхен целевой программаш чакхъяхар шеко йоацаш боккхача лоархІаме хургда халкъа унахцІено чІоагІъяра.

«2000-ча шерале — массанена а унахцІено!» яха тІахьехам чакхбаккхар, бакъдар аьлча, ХХІ-ча біаьшерене мах цамогаш хургбац яха маІан долаш дац. ХІаьта цу хана здравоохранени медицински Іилмех, хетаргахьа, доллача хІаманна низ кхоачаш хургдац. Цхьабакъда, ВОЗ-а цу чІоагІа баккхаьрча девизо дерригача дунен тІарча машарей наьха вахара хьалаш ма могга тоадареи духьа цхьана гІулакхаш леладара тІаерзаю адамле.

— Медицински новкъостал деча советски системеро хьал мишта лоархІ унахцІено лораяра Деррегдунен организаце?

— УнахцІено лораяра XXIII Деррегдунен Ассамблея «Къаман здравоохранени дегІайоалаяра керттерча принципий хьакъехьа» тІаийцача резолюце тІа социалистически здравоохранене лоархІамегІара принципаш эггара эффективнегІа я лаьрхІай, ВОЗ-а берригача членашта мога я яьй.

Советски здравоохранена доахача толамий сий ду вай мехка унахцІено лораяра система цІенхашттеа нийсъер. Воашта хетараш дІакачдоха ца а гІерташ, вай хьаца ухаш вайараш хьаела унахцІено лораяра советски система йовза, цул берикатеча опытах халкъа унахцІено лораяр духьа лоаттабеча къовсаме пайда эца ловрашта.

ХІанз СССР унахцІено лораяра Министерства дунен халкъашта юкъера бувзамаш леладу дунен 70 совгІча пачхахьалкхенца. Вай дикка новкъостал ду дегІаухача мехкашта цар шоай къаман здравоохранени тоаяра. Советски специалисташа шоашта болча аьттон духьа доацаш, хьинар ца кхедеш ду новкъостал чІоагІа къоабалдаь тІаийцад дунен дукхача правительствашеи халкъашеи. Халкъа унахцІено — общества кхоане. Цудухьа пачхахьалкхенаша медицинe проблемаш къоастаеча низ дукхагІа тІа ма бохийт, дикагІа йовза йиш хургья ияйле дегІаяра перспективаш.

(АПН).

ДОЗАНАЛ ДЕХЬАРА

Италерча профсоюзий цаI йолча федераце тIахьехамагIа чаккхьнинай къахьегамхой законаш бохьонашта тIатеIача Iаьдалаштей предпринимателашкей дуьхьалара массане юкъара забастовка.

Рима, Милана, Турина, Генуя, кхьча промышленни городийн майдашкен улицашкен арабаьнначаа бIаьш эзараш болча итальянцаша хьадин хьад къахьегама керда соглашенеш чIоагIъелга. ЧIоагIа дукхьала баьнна къахьегамхойн цар деаланйн вахаре хьал дIахо телхадарга кхоачадеш йола налогаш правительствоша еттара.

СУРТА ТIА: Римера къахьегамхой чIоагIа эгIазбаха дукхьала бе предпринимателашта.

ТАСС фотохроника.

Индена космосе карагIдувлараш

Керала яхача штата столица город Тривандрум Индийски океана йистте индостански субконтинента эггара къулбехьарча моттигера гьена йоацаш улл. Шин башха - дика гIомарий пляжаш кокосови пальмай рощаш бахьан долаш хеза Iац цун цIи. Ерригача Инде а кхынеттел дерригача дунен тIа а города цIи дIахаэийтай хи йистерча гувнаш тIа гIолла дIеяьржача йоккхача ракетни центрой Тхумберча космически тохкамаш деча Индийски организаце полигонон.

Унхаза теркам тIаозаш дя долла хIама: центра йоккхал, специалистий дукхали дакха квалификаци, деча балхий Iилма - технически боарам, дукхха кхыдола хIамаш. Цхьабакъда, эггара чIоагIагIа бIаргаша дукхала латт полигонера хан-ханналъа сигеда ухийтача метеорологически ракеташка хьежача индийций, городе бахача нах, туристий дегондапенах дааза дола бIаргаш. Хьалха тIехьабиса хиншача цу болоннальши мехка адамаша леладеча эггара чоалханегIчен толашагIчен гIулакхех цаI — космос тахкар — карагIдалара башха дика балгало а хина дIаэттай Тхумба цар на — паргIатача Инде гражданашта.

Космически тохкамашна чIоагIа безам тIабахар Инде 1957 шера Советски Союзо дуьнен тIа эггара хьалхара Лаьттан искусственни спутник сигала яхийтачул тIехьагIа. Дукхьал цу хана хьейир индийски Iилманхоша мехка къулбаседехье Нанииталски обсерваторера спутникега оптически хьежа станци. Цул тIехьагIа пхи шу даьлча хьейир космически тохкамашта йола Индийски къаман комитет.

Из хьадро лерхIар фуд а хайташ, индийски космически программе дас, хIанз воацаш войча Викрам Сарабхая ладаьд: «ДегIабоагIача мехка космически тохкамаш хиланза даргдоацаш хиларах шеко йолаш ба цхьаццабараш. Цхьабакъда, вай лерхIар геттара дика кхетадеш да... Вай дог тийша да, сатем, общественни проблемаш вай мехка къоастадара толашагIа йолча технологех пайда эцача цхьаннена а на яла езаш вай ца хилдарах».

Индена Iалаьмате боккхача лерхIаме да космическа аре тахкар. Аьлча кхоачам бац къаман телевиденеи серь хьаяр сайна дола лоархIаме декхар бувзама спутникаш кхоачаде йиш йолаш хилар. Юрта боахам, чкъьарий доахилга, геологи, экономика дукхха кхыдола доакъош дегIадоаладелга а ишта тIехь - тIехьа дукхагIа космически тохкамех хьакхиярех тийша хулаш доагIа.

1962 шера экспертий группо ракеташ урагIъухийта станци хьалра херкар Тривандрумера къулбеседенгахьа итт километр улла чкъьарий доахараш бахе Тхумба яха юртиг я. Из моттиг Лаьттан магнитни экватора гарга хиларо йиш хулийтар, экспертшта хетачох, укхаза дукхха шоай тайпара Iилман экспериментш е. Дукха ца гоьш цига кхаьчар индийски Iилманхой группа. Цу хана а тIехьа лоадам бацаш хинна шин оборудовани тесса йита латтача моттигерча кинаэа тишача эдане чу гулъе йола елар на. Юхьиг ишта дIайолейир итт тектора тIа дIаьржача хIанзарча керда тIеда ракетно - космически комплексана.

Цу хана дена 20 шерал кIезонга тIех ха яьнная. Индийски космически программо, ерригача Инде а санна, тахьша дIахьалхаьшнахьа тIа бьнихаб. Эггара хьалхарча кагийча, массехк километр мара ланха урагIа ца йолхаш хиннача ракеташкара ляьна 1981 шера «Рухини» яха индийски спутник орбита тIа яьккхача дин лагIа долча вуриитта тонн айеча СЛВ-111 яхача ракетага кхачалца — ишта ба индийски Iкаманхоша хьабена некъ. Ишь а йоккхагIа я дIахора планаш. 1983—1984 шераш на 150 килограмм сов спутникаш орбита тIа яхара хьае лерхI АСЛВ яха ракета, хIаьта цул тIехьагIа, дин цу даьннача гIолла, 800—1000 килограмм еза спутникаш маьлха-синхронни орбита тIа яха низ кхоачаргболаш йола ПСЛВ яха ракета хьае лерхI индийски специалисташа.

Инде «космически хрямаш» хьаеча боккхача лоархIаме да советски индийски Iилманхоша цхьана леладу гIулакхаш. Цуя итогаш дIахора перспективаши йийцай космически тохкамаште хетаьлча февраль бушш город Бангалоре хиннача советско - индийски Iилман симпозиуме. Цига дакъа лаца Инде ера «Интеркосмос» яхача Совете председатель, СССР Iилмай Академе хьнаxара вице-президент, академик В. Котельникова керте а волаш йола боккхийа советски Iилманхой делегаци.

СССР Iилмай Академеюн космически тохкамий Индийски организаценеи юкъе цхьана гIулакхаш леладареи космосе тохкамаш дареи хьакъехьарча соглашенена кулгаш яздича дена 10 шерал кIеззига совгIа ха яьнннай. Цу башха йоккха йоацача юкъагIа советски индийски специалисташа цхьана кийч а яь, сигала яхийтар Лаьттан кхоь индийски Iилман спутник: «Арнабата», «Бхаскара-1», «Бхаскара-II». Цар толаме болх бора орбита тIа, лаьрхIа программаш йизза кхоачашйир. Цул совгIа, хIана а тIехьа хьеухаш я космосе йоаккхарга аьнне хийттача ханал дукха а йIаьхагIа яьхача «Бхаскара-II» яхача спутника тIара.

Тхумберча ракетни полигонере хIанз а тIехьа хан ханнахье сигала ухийт М-100 яха советски метеорологически ракеташ. Хьайеча информацеех шерра пайда эц СССР-ен Iилмин метеослужбаша. Цхьана деча тохкамий перспективни доакъош да ишта гашма-астрономи. Галлея комета эр, Лаьттан тIехе космосера радиофизически Iожаяр, космически средствах пайда а эцаш геодинамически тохкамаш дар, Iилман дукха кхыдола доакъош.

Цхьана леладу советско индийски гIулакхаш лакхача боарама хилара тешал ду «Салют-Союз» яхача советски орбитальни тохкама комплексаца цхьана сигала вахийта советски индийски космонавт кийчваро. Космонавташ бе хержа индийски шин кандидат — Малъхотра Шарман — соьхна сентябрь бетта дена тренировкаш ец ва 1984 шера бIаьстан юхье лаьрхIача космически наькъа вахийта Юрий Гагарина цIерагIча космонавташ кийчбеча Центре.

Шинна а мехка специалисташ хIанзале массехказза вIашагIкхийттаб хьоргболча наькъа Iилмай программа юкъа. Цунна юкъеяха езаш я йоги системагIа еча упражненеша космонавтий организмана мел влияни ю хьежар а чулоацаш йола космически медицина дакъера эксперименташ а хIаьта ишта космически материаловеденехи космосера лаьттана дистанционни зондирование яра йола дукха экспериментш а.

Павел КУРАШВИЛИ. (АПН соб. корр.).

ГАГИЕВ Гирихан

ХЬАМСАРА БЕРАШ, ШОАНА!

I.

Ала оапар
Кiьаде - кiьаде:
Iийса, марвотиш,
Гiол тиза тiал.
«Могаьд, тоам бергба
Аз хьона —
Iа вераш
Лургiий сонеiа.
«Чудал, Iийса,»
Коа тiор дахчи».
«Лургдий
Бургац эца ахча!».
«Iийса, марвоташ,
Нуа хьвахза...»,
«Пурам хургдий
Кино ваза!»,
«Газ дiайоаа.
Ял Iобенкха».
«Конфеташ
Лургiий Iа тiоккха!».
«Нi! тiаппоала —
Коа а шийла».
«Эздаргiий Iа
Бiарий кийла?».
...Ший дагахьа:
«Ва, са къоно» —
Аьле, юсар
Iийсай Ала...
Алал, Iийса
Гоаза воций?..
Шийна пайда
Хьахургбоцe.
Лаьтта ког а
Iо ца лоэзаш.
Шийна эхар
Дика довзаш.
Эзза доаккхаш
Шийна доагiар.
Гоаза Iийса
Хьалихура воагiар.

II.

Цхьан сайрийна
Кiаьнк духарда...
Бургац Iе а кхосса
Бера.
Бiераш днар
Ше визаца.
Конфеташ а —
Кiордаялца.

Тiоккха
Берана а тетте
Iийса дiавахар
Шийн метта...
Гiанахь фу гу
Цунна хiаьта!
Афрайнахчи
Дiайха летте.

Iийса ва.
Со хьайда удавш.
Бирса лом да
Тiехьеудаш.

Кьрано черакь
Летт дiаэтта —
Дерригa цiена
Малхо дотта.

Черакь.
Царгакь дiо а хьовлаш.
Ятт, сатийна,
[illegible]

Цiагiа эхa
Iийсайта тiоккха:
«Топ коьлхьа!
Лом дiадаккха!».

«Могаьд,
Гiо дергда
Аз хьона —
Хьай копка
Лургiий Iа сонеiа.

Кiаьнкo велла
Iойкког тiоро...
Лом Iодеш —
Кхы ваза кхоре!

Бе из бiеха...
Черакь тiехех
Кiанкo цiемхе
«Дiадакха
Сох хьааро хьакхьа».
«Могаьд,
Гiо дергда
Аз хьона —
Хьай [illegible] —
Лургiий Iа сонеiа».
Сарикаца
Кьайса, кьайса,
Мухьамодах
Черакьe Iийса.
Iийсас [illegible]
Дiалу шиi...
Боьлда, муж беш
Дiалушие:
Кiаьнко [illegible]
Боьлхаб ала!
«Iамарна черакь,
Оарцагiаьнна»,
«Могаьд,
Гiо дергда
Аз хьона —
Хьай бержаь
Лургiий Iа сонеiа.
Черакьe
Дiабообу ала —
Кiаьнк волалу
Барзана вала.
Дiалу Iийсас
Барзакьа шиi...
Дiахо — гуш да
Доаьза хий.
Талгiаш аттал,
Уагiаш чiоагiа,
Из хий Iийсайна
Тiадоагiа.
Кiаьнко юха а
Черакь вах:
«Кiалхарвалла
Укх талгiехь!».
«Могаьд,
Гiо дергда
Аз хьона —
Кхы фу лургьа,
Кiаьнк, Iа сона?».
Ше фу лургьа
Кiаьнко хоь —
Кхы дiаала
Хiама ма!
...Гонакь кхоьдаш
Дiа-хьай хийса,
Iочувода
Хила Iийса:
Булкь-булкь-булкь...
Булкь-булкь-булкь...
Булкь-булкь...
Булкь...

III.

Цигга Iийса
Сомаваьлар...
Вохча, Ала
Хьачуваьлар.

Аьлар: «Гiатта,
Дукхаваьр!
Гiаттад кiагарг,
Гiаттаб Iазарг,
Мама гiаттаб,
Гiаттад цiаци —
Сайна наб а
Эль хетаций!
Хьокхал: малх
Айбеннаб корерь.
«Iа конфеташ
Сона яра...».
Цхьа сомунда
Хинна мара.
Оалар кiаьнко,
Оалар, даьра!
Боьлда, Iийса
Вихар, веза.
Гiонакь дайнар
Догадаза...

Цiийвоаналла
Кiаьнко тiоккха
Аьлар, доякха
Со а дакха:
«Аьл,
Шиаьза тiехьар аз
Хулийтаргвац
Хьона вас.
Дергдац...
Цхьанна хаьхетар
Iе мел хьинар
Дергда шоддара!

МАШАРА АТОМ

Тхьо шу хьалха Белорусси болх бе йолаелар эггара хьалхара атомни реактор. Цун база тIа тIехьагIа хьейир БССР Iилмай Академе ядерни энергетика Институт.

Института фундаментальни темашта юкъе — керда ча тайпара атомни электростанцеш хьаяр. Цу балхашца кхоачашде гIертар — урановни стержнешкара хьайоагIа йIовхал болх баче оаттадагIа дIателаш йола коачал диссоциирующи йолча газаца хувцилга. Цу тайпара йIовхал дIателачун керттера дикадар да реакци йолча хана хьахулаш, шоалагIа ядерни доатор эффективно хьадеш йола нейтронаш цо даьгIъеш ца хилар. Из бахьан долаш станци шиш тайпара энергетически Iалашъеш я.

Прикладной тайпара а дукха дешаш къестаду институто. Масала, ионизирующи излучене хоаиъосталца хьаю керда гIишлон материалаш. Цу тайпара хьахинна да модифицированни дахча а декоративни бетонополимер а. Бетонополимерах ль плиташ белгала я чIоагIа хиларца а дукхха бесаш долаш хиларца.

Iилманхоша кийч а яь производствана юкъейихьай моллагIъар санна йолча торфай керда бактериальни удобрени яккхара прогрессивни технологи. Цунна хьалхагIа кобальтови установка тIа простерилизовани е мара езац сов йола микрофлора юкъера дIаликкхар дукха. Гамма - ризоторфин яха керда препарат вIалла а эене, ю тонакьарча сферана. Дукхахьа республикий бовхамашка шерра пайда эцаш лелаю из препарат.

СУРТА ТIА: экспериментa кийчо еча хана.

Л. МАКЕДОНСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ЦIЕЙ

Хоза кийчбенна дукха нах гулбелар Урус-Мартановски района «Гехинский» яхача совхозе. Уж вIашагIкхийттабар хьайбаш леладерий районни цIей деэле, дикагIбола къахьегамхой хоастабе, салаIа. ЦIейна юкъе дакъа лоацаш бар «Мичуринский», «Красноармейский», «Урус - Мартановский» совхозий къахьегамхой а.

ЦIей хьаделлаш къамаьл дир райисполкома председатела заместитела П. М. Развановас. КПСС Урус-Мартановски районни комитета пропагандан агитацеи отдела заведующе Д. Озаева.

Дукха дIайха дешаш аьлар районе хьалхие лелаерех. Масала, царех бар «Красноармейский» совхоза хьакхарч леладо Ю. Кречетова, Н. Подлесная, «Мичуринский» совхоза доаркаш З. Бачуева, С. Курсаева, З. Хамиева. Уж а кхьбараш а белгалбаьхар совгIаташца.

ЦIей чакхдоалаш гулбеннарий самукъадаьккхар района художественни самодеятельноста коллективаша.

С. ЧАКОВ.

ХЬЕХАРХОЙ ВIАШАГIКХЕТАР

Ножай - Юртарча № 2 йолча юкъерча школе хилар педагогически къахьегама ветерании кагирхойн вIашагIкхетар. Шоай деррига вахар, хьинар, эиз хьехархочун балха дIабенна, Ножай - Юртовски района школашна болх баь хьехархой бар школе гулбеннараш. Масала, царех бар 1931 шера хьехархочун болх бе волавенна Х. В. Бетиев, Ножай-Юрта эггара хьалха школа директор хинна кхаьсаг З. Гадаева йоккха балха опыт, стаж йола хьехархой А. И. Антонова, Н. К. Гвашева.

Ишта, вIашагIкхетаре хьийхабар района школай выпускникаш — вахаре дIачIоагIбенна хьабоагIа нах.

Школа йоакха спортзал тоьаш яцар цу вIашагIкхетаре дакъа лаца лоаш мел бараш чухоашара. Къаьстта а боккхача безамца тIаийнар гулбеннараша 30-ча шерашка цу районе шин къахьегама ницкъ дIабелабаь йола Социалистически Къахьегама Турпал Стоянова Анна Владимировна.

Из вIашагIкхетар хьадаллаш, района кагирхой боккъонца бола нах хургболаш кхьбарах хьехархоша — къахьегама ветеранашта барках аьлар КПСС Ножай-Юртовски райкома секретара И. Л. Шлынова. Цул тIехьагIа дош делар ветеранашта. Сакъердаме а хоза а дар цар дагалоацамаш. Уж дар цар къонилах, школашка цу хана болх барех дола дагалоацамаш.

Района ерригача школаша дакъа а лоацаш хоза кийчъяьяр концертни программа. Ишта шига дакъа лоацаш хилар А. В. Стояновай хинна дешархо, хIана шлиндарха вола Усманов Iимран.

С. АРЧАКОВ.

Журналистий зональни семинар

Укх деношка Наурская яхача станице хилар КПСС обкома пропаганди агитацеи отдела, Нохч - ГIалгIайчен журналистий Союза правлене хьийхьа Надтеречни, Наурски, Шелковской районаш карча журналистий зональни семинар. Цун юкъе дакъа лоацаш хилар «Путь коммунизма», «Терская правда», «Строитель коммунизма», яхача районни газетий болхлой, моттигашкарча радиовещанеи корреспонденташ-организатораш.

Семинаре дийцар шоайла ях лелаеча кхаь района массови информаци средствашца лоархIамера экономически, социально - культурни проблемаш мишта йоаших. Ше къамаьл деш КПСС обкома инструктора Х. М. Толгатова дийцар КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума денхараш кховчашлеш журналистски организацена, редакцей коллективашта де дезарех, къахьегама дисциплина телхаерашца, пачхьалкхен рузкъо доай ца деш доаддерашца къовсам лоаттабе безарах. Цул тIехьагIа обзор йир газетий публикацешта, цар лоархIамах, шлейни кхетам балар тоадара парторганизацешна дечох дийцар. Ишта, теркам тIабахийтар газеташ полиграфически оагIорахьара мишта хул, верстка мишта ю, передачий чулоацам мишта хул яхача дешашта. Цу хьакъехьа къамаьлаш дир: «Ленински путь» яхача газета партийни отдела заведующе А. А. Шахмурзаева, цу газета редактора заместитела С. Д. Магомаева, «Грозненский рабочий» газета бехктокхамеча секретара И. Р. Шахназаряна, «Комсомольское племя» газета корреспондента Ш. А. Кагирова, республика гостелерадио редактора В. И. Ерфимова.

Нохч - ГIалгIай АССР журналистий Союза правлене секретара В. К. Балясникова шиш къамаьл хетадир «Дерригa хьалхедаьр лораде, дикача дас санна довл а деш» яхача девизагIа хIаман кхом барахи лорадарахи йолча Ерригсоюзни походе журналисташа дакъа лацара.

Семинаре дакъа лоацараш шоайла дагабаьлар цу проблемех. Семинара итогаш йир КПСС обкома непа йоазони, телерадиои сектора заведующе А. И. Смоленцева.

Журналистий семинаре дакъа лаьцар КПСС Наурски райкома секретара С. С. Аюбова, КПСС Шелковской райкома секретара В. В. Коваленкос.

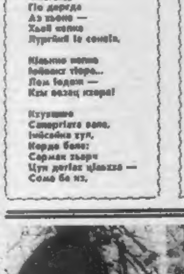

БIаьсти.

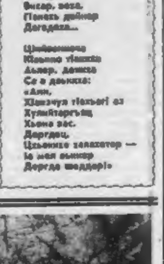

И. ПЛИЕВА фотоэтюд.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

II ПРОГРАММА
7 АПРЕЛЬ

17.10 — Дешархошта. «БIаьшара йоллуш». Художественни фильм.
18.30 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.50 — Технически кхинформаци.
19.00 — «Тамашийна эхо [illegible]».
19.15 — «Кийсаца» (нохчий меттала).

8 АПРЕЛЬ
II ПРОГРАММА

17.25 — Хьуьнкъам-83. «Ялат ваккхча темпашца дIаде».
17.40 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.00 — «ХIарана йоакхоешь». Унахцiенох Дерригдунен Денга (нохчий меттала).
18.10 — «Унахцiено» (гIалгIай меттала).
18.40 — Документальни фильм.
18.50 — «Шун [illegible]». Концерт (нохчий меттала).
19.25 — «Мужики» яха художественни фильм.

РАДИО

7 АПРЕЛЬ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юрт: гIуллакхаши проблемаши» (гIалгIай меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачий программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Моттигерча композиторий эшараш (эрсий меттала).
11.15 — «Дисциплина — дикача гIуллакхаца - эзделаца хилар». Беседа (нохчий меттала).
11.30 — «Халкъа эшача товарий — дикал дакха хилар» (гIалгIай меттала).
11.45 — С. Дикаев. Струнни сюита (эрсий меттала).
15.45 — «Шоана, кхалнах!» яха радиожурнал (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Керда Iаьдалаш — вахаре» (гIалгIай меттала).
17.31 — Концерт (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).

УКВ

18.00 — «Бетховени Россий». Музыкальни очерк.
19.00 — I. Бексултанов. «Паьтiамат» яхача спектаклара музыка.
19.15 — «Хьалхара къахьтан дуцар. Автор А. Ведзижев (гIалгIай меттала).
19.30 — Художественни самодеятельноста дакъалацархой концерт.
20.00 — И. Макарова. «Машарахи къахьегамахи да тхо эшеша». Музыкальни композици.
20.32 — «Къона талантош».

8 АПРЕЛЬ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара Iуйренаш» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — «Веселы» яхача белорусски ансамбла концерт (эрсий меттала).
11.15 — Экономика кхом йолаш хила еза. «Производства кхоачамаш. Мишта эц царех пайда?» (гIалгIай меттала).
11.30 — Хьалхара эшараш (эрсий меттала).
11.45 — «Ялат сихен дижен дIаде» (нохчий меттала).
15.15 — «Хаииъа самукъадоал». Бераш передача (гIалгIай меттала).
15.35 — Музыкальни антракт.
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Агитатор — кхай тIарча стане». Корреспонденци (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIа сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Болхлой вазар» яха радиогазета (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — Э. Чернышова. «Лебединое озеро» яхача П. И. Чайковске балетагIа оттаь музыкально - литературни композици.
18.37 — Шерра яьрина эшараш.
19.31 — «СаваIара минуташ» (нохчий меттала).
19.51 — «Лоамий эшараш». Концерт.
20.31 — Хьалхара музыка.

Хоттамаш

Тахан республике гIоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 17—22, Грозне 19—21 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка даьгIо догIа а делхаш, мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 2—7, дийнахьа 11—16 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-88; отделаш: партийни вахаре — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаий — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05122. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1812.